Вәтәнни сөйүш - иманниң җүмлисидиндур

ۋەتەننى سۆيۈش ـ ئىماننىڭ جۇملىسىدىندۇر

قىرغىزستان ئۇيغۇرلىرى «ئىتتىپاق» جەمئىيىتىنىڭ ئاممۇبي ـ سىياسىي گېزىتى

Общественно - политическая газета
Общественного объединения уйгуров
"Иттипак" Кыргызской Республики

ИТТИПАК ئىتتىپاق ЫНТЫМАК

№ 3 (893), март, 2022 г.

2022ـيىل، نورۇز 3ـ سان (893)

-Газета издается с марта 1994 года

В НОМЕРЕ:

Норуз ейи Қирғизстанда 3-бәт

Җамаәтчилигимизниң активисти 6-бәт

Юбилейный концерт Рушангуль Момуновой Стр. 8.

Гимнастика бойичә дуния чемпиони 9-бәт

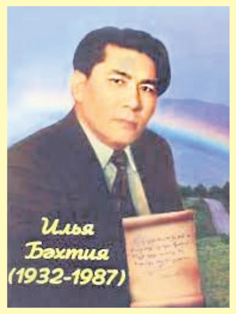

Уйғур хәлқиниң даңлиқ шаири 10-бәт

НООРУЗ МАЙРАМЫ МЕНЕН!

نورۇز بايرىمى بىلەن تەبرىكلەيمىز!

С ПРАЗДНИКОМ НООРУЗ!

Президент Садыр Жапаровдун Ноорууз майрамы менен куттуктоосу

Кыргыз Республикасынын Президенти Садыр Жапаров 21-мартта, кыргызстандыктарды Ноорууз майрамы менен куттуктады:

«Урматтуу кыргызстандыктар!

Жаратылыштагы жаңылануунун, жакшы тилек-пейилдердин майрамы – Ноорууз майрамыңыздар менен чын жүрөктөн куттуктайм. Ноорууз – Жаңы күн – жаңданууунун башаты!

Бул майрам - миңдеген жылдык тарыхы бар, мааниси-мазмуну терең майрам. Табият уйкудан ойгонгон бул күнү адамзат менен жаратылыштын ортосундагы бир бүтүндүктүн, гармониянын белгиси катары жүрөгүбүздө да аруу ниеттер, жакшы тилектер ойгонот. Эзелтеден эле ата-бабаларыбыз жер жарылып көк чыккан, күн менен түн теңелген ушул күндү жаздын, жаңылануунун майрамы катары белгилеп келишкен. Бири-бирине чын пейили менен куттуктоо айтып, аруу тилектерин тилеген.

Биз дагы ата-бабаларыбыздын жолун улап, күн менен түн теңелип, көктөм башаты саналган бул майрамда бири-бирибизге жакшы сөздөрдү аябай, жаркын маанай тартуулайлы.

Ынтымагыбыз артып, элдин үмүт-тилегин актоо үчүн ар бирибиз адал эмгек менен Кыргызстандын жаркын келечегин курууга, экономикасын өнүктүрүүгө салым кошолу деген ниетибизден жанбайлы.

Урматтуу мекендештер!

Жылыбыз ырыс-ынтымактын, береке-куттун, молчулуктун, ийгиликтердин жылы болсун! Баарыңыздарга бардар турмуш, бакыбат жашоо каалайм!».

«Президент» сайты

پرېزىدېنت سادىر جاپاروۋ قىرغىزىستانلىقلارنى نورۇز بايرىمى بىلەن تەبرىكلىدى

قىرغىزىستان جۇمھۇرىيىتى پرېزىدېنتى سادىر جاپاروۋ 21ـمارت كۈنى قىرغىزىستان خەلقىنى نورۇز بايرىمى بىلەن تەبرىكلىدى.

دۆلەت رەھبىرىنىڭ تەبرىك سۆزى:

«ھۆرمەتلىك قىرغىزىستانلىقلار!

تەبىئەتنىڭ يېڭىلىنىشى ۋە ياخشى تىلەكلەرنىڭ ئىپادىلىنىشى بىلەن بىللە بولغان نۇرۇز بايرىمنى سەممىي تەبرىكلەيمەن.

نۇرۇز گۈللىنىشنىڭ باشلىنىشىدىن دېرەك بېرىدۇ! بۇ بايرامنىڭ مىڭ يىللىق تارىخى ۋە چوڭقۇر مەنىسى بار. تەبىئەت قىشلىق ئۇيقۇسىدىن ئويغانغان بۇ كۈندە، ئىنسان بىلەن تەبىئەت ئوتتۇرىسىدىكى ئىتتىپاقلىق ۋە ئىناقلىقنىڭ بەلگىسى سۈپىتىدە قەلبىمىزدە ساپ نىيەت ۋە ياخشى تىلەكلەر ئويغىنىدۇ.

قېدىمقى دەۋرلەردىن باشلاپ ، ئەجدادلىرىمىز باھار ۋە يېڭىلاش بايرىمنى تەبرىكلىگەن ، ئەينى ۋاقىتتا يەر يېشىل رەڭگە كىرگەن ۋە تەڭلىك كەلگەن. ئۇلار چىن كۆڭلىدىن تەبرىكلىدى ۋە بىر ـ بىرىگە ياخشى تىلەكلەرنى تىلىدى.

بىز يەنە ئەجدادلىرىمىزنىڭ ئەنئەنىسىنى داۋاملاشتۇرىمىز، بۇ باھار پەسلىدە، تەبىئەتتە يېڭىلىنىش باشلانغاندا ئەتراپىمىزدىكى ھەممەيلەنگە پارلاق كەيپىيات ئاتا قىلىشىمىز، بىر ـ بىرىمىزگە قىزغىن سۆزلىشىمىز كېرەك.

ساپ ئوي ـ پىكىرلىرىمىز ھەر بىرىمىزنىڭ سەممىي ئەمگىكى بىلەن خەلقىمىزنىڭ ئىتتىپاقلىغىنى كۈچەيتىپ، قىرغىزىستاننىڭ پارلاق كەلگۈسى ۋە ئىقتىسادىي تەرەققىياتىغا لايىق تۆھپە قوشۇشقا كاپالەتلىك قىلسۇن.

ھۆرمەتلىك يۇرتداشلار!

بۇ يىل تىنچلىق، گۈللىنىش ، مولچىلىق ۋە مۇۋاپپەقىيەت يىلى بولسۇن!

ھەممىڭلارنىڭ گۈللىنىشى ۋە بەخت ـ سائادىتىگە تىلەكداشمەن!».

«پرېزىدېنت» سايتى

Поздравление Президента КР Садыра Жапарова с праздником Ноорyз

Президент Кыргызской Республики Садыр Жапаров 21 марта, поздравил кыргызстанцев с праздником Ноорyз.

В частности он сказал:

«Уважаемые кыргызстанцы!

Сердечно поздравляю вас с праздником Ноорyз, который сопровождается обновлением природы и высказыванием добрых пожеланий.

Ноорyз означает начало возрождения! Праздник имеет тысячелетнюю историю и глубокий смысл. В этот день, когда природа просыпается от зимнего сна, в наших сердцах также пробуждаются чистые намерения и добрые пожелания в знак единства и гармонии между человеком и природой.

С незапамятных времен наши предки отмечали праздник весны и обновления, когда земля зеленела и наступало равноденствие. Они искренне поздравляли и желали добра друг другу.

Нам также продолжая традиции наших предков, в этот весенний день равноденствия, когда начинаются обновления в природе, следует дарить всем окружающим светлое настроение, говорить друг другу теплые слова.

Пусть наши чистые помыслы будут сосредоточены на том, чтобы каждый из нас своим честным трудом внес достойный вклад в укрепление единства нашего народа и строительство светлого будущего и экономического развития Кыргызстана.

Уважаемые соотечественники!

Пусть этот год будет годом мира, процветания, изобилия и успехов!

Желаю всем достатка и благополучия!».

Сайт «Президента»

РОЗА ЕЙИ - МУҚӘДДӘС АЙ

Роза тутуш дегән-өзини тутуш дегәнлик болуп, ялған сөзләштин, гунаһ қилиштин, кишиләргә әзийәт бериштин, кишиләрни мәсхирә қилиштин, нәпсиниң арқисиға кирип хата иш қилиштин өзини сақлашни мәқсәт қилиду.

Роза тутуш дегән-нәпсни ач қоюп, роһий тойғузуштур. Чүнки, инсанниң нәпси аҗизлишип, роһий күчләнгән чағда, у пәриштиләргә хас мәртивиләргә көтүрүлиду. Навада нәпс күчлүк, роһ аҗиз әһвалға чүшүп қалса, адәм һайванлиқ дәриҗисигә қарап төвәнлигән болиду. Шуңа, һәр вақит роһ үстүн, нәпс төвән туруши керәк.

Рамизан-гөзәл әхлақ үгинишиниң ейидур. Чүнки, ибадәтләр инсанни мукәммәллик дәриҗилиригә көтүридиған шотидур. Ибадәтлрниң мевиси гөзәл әхлақтур. Намаз, роза, зәкәт вә һәҗ қатарлиқ ибадәтләрдин һәрбири инсанниң әхлақини түзәш ролиға егә.

Рамизан семизликтин, һорунлуқтин, бепәрвалиқтин қутулуш, җаңгиварлиқни ашуруш пурсити болғандәк, өзини вә нәпсини тәрбийәләш пурситидур.

Рамизан аз йәп, аз ухлап, көп ибадәт қилишқа, көп Құръан оқушқа вә көп китап мутализә қилишқа өзини вә пәрзәнтлирини көндүрүш җәриянидур.

Рамизан тутқанларни, хошниларни хуш қилиш, йоқсулларға ярдәм қилиш, қолидин келишичә хәйр-сахавәтни көп қилиш ейидур.

МУҺӘММӘД ЙҮСҮП

РАМИЗАН ЕЙИҢЛАР МУБАРӘК БОЛСУН

Әссаламу әләйкум әзиз вәтәндашлар!

Сизләрни Рамизан ейи кириши билән чин қәлбимдин тәбрикләймән!

Бу муқәддәс Роза ейини, Розини пүткүл мусулман дуняси нишанлимақта. Рамизан ейи һәр бир мусулман үчүн роһий тазилинишниң, меһриванлиқниң, адаләтлик ейи болуп һесаплиниду. Бу муқәддәс Рамизан ейи һәммимизгә күч-қуввәт, ирадә вә илһамларни ата қилсун! Рамизан ейида Алла-Таала бизни бала-қазилардин сақлисун, һәрбир аилигә сақ-саламәтлик вә паравәнликләрни бәрсун.

Мошу киргән улуқ Рамизан ейи бизниң республикимизниң хәлқигә, һәр бир өйгә, һәр биримизгә молчилик, хатирҗәмлик, тинчлиқ вә бәхит-саадәтликләрни елип кәлсун! Рамизан ейиңлар қутлуқ болсун, әзиз вәтәндашлар!

Қирғизстан уйғурлири «Иттипақ» җәмийитиниң рәиси Әсқәр Қасими

ДРУЖЕСКИЙ ВИЗИТ

3 февраля 1992 года Кыргызстан и Германия установили дипломатические отношения. За годы независимости оба государства смогли достичь значимых результатов и добиться высокого уровня сотрудничества. 30 лет назад был заложен фундамент сотрудничества между Германией и Кыргызстаном, которое сегодня является крепким, разносторонним и доверительным.

Сегодня – в 2022 году – мы мысленно оглядываемся на 30-летние отношения между нашими странами. За это время связи между Германией и Кыргызстаном стали более разнообразными. Мы лучше узнали друг друга, получили взаимную пользу от сотрудничества. Для нас, европейцев, Кыргызстан уже много лет является примером развития молодых демократий. Нет никаких сомнений в том, что двусторонние отношения являются хорошими и стабильными, и в том, что их необходимо сохранить.

1 марта 2022 года, в стенах Ассамблеи народов Кыргызстана, в кабинете Общественного объединения уйгуров КР «Иттипак» прошла встреча с заместителем посла Федеративной Республики Германии в Кыргызской Республики Давидом Вестенфельдером с председателем Общественного объединения уйгуров КР «Иттипак» Аскаром Касымовым и с кандидатом философских наук Акбаром Баудиновым. В ходе встречи, зам послу рассказали об истории уйгуров, ее культуре и традициях, ученых в разных сферах деятельности, о молодежи уйгуров Кыргызстана, которая обладает способностями к изучению различных языков, учатся в ВУЗах страны и разносторонне развита. Встреча прошла в теплой, дружественной обстановке. Давид Вестенфельдер поблагодарил за оказанный прием, он сказал: надеюсь, что наше сотрудничество будет продолжаться и расширяться.

Соб.корр.

ВСТРЕЧА В МЭРИИ

16 марта 2022 года председатель Бишкекского городского кенеша Куванычбек Конгантиев встретился с руководителями Этнических Общественных объединений по общественной должности и общественными деятелями, которые входят в состав «Ассамблея народа Кыргызстана».

На встрече также присутствовал председатель постоянной комиссии по социальным вопросам Бишкекского городского кенеша Жаныбек Асанбеков.

Встреча несла ознакомительный характер, в ходе которой стороны обменялись мнениями по дальнейшему сотрудничеству. Так, представители АНК попросили спикера столичного парламента оказать содействие в реализации имиджевого проекта по созданию «Этно-городка» в котором могли бы быть представлены все диаспоры в Кыргызской Республики. Также озвучили предложение о проведении встреч такого характера на регулярной основе.

Куванычбек Конгантиев поддержал озвученные предложения и выразил желание познакомиться с деятельностью молодежного крыла представленных диаспор и отметил, что одна из первоочередных задач, стоящих перед всеми людьми на нашей планете сохранить мир, укрепление дружеских отношений.

https://old.meria.kg/

P. S.

На данной встрече также принимал участие председатель Общественного объединения уйгуров КР «Иттипак» Аскар Касымов.

Иттипак

Главный редактор: باش مۇھەررىر:
Зумрат Рузиева زۇمرەت رۇزىيېۋا

Зам. редактора: مۇئاۋىن مۇھەررىرلەر:
Акбаржан Баудунов ئەكبەرجان باۋۇدۇن
Абдурахим Хапизов ئابدۇرەخىم ھاپىزى

Редколлегия: تەھرىر ھەيئىتى
Музаппархан Курбанов مۇزەپپەرخان قۇربانوۋ
Мухаммеджан Ясынов مۇھەممەتجان ياسىنوۋ
Осман Турдиев ئوسمان تۇردىيېۋ

Дизайнер - верстальщик: دىزاينېرى - ۋېرستالشىكى:
Зумрат Рузиева زۇمرەت رۇزىيېۋا

Набор текста: تېكستنى نابور قىلغان:
Зайтуна Рузиева زەيتۇنەم رۇزىيېۋا

Материалы, опубликованные в газете, являются собственностью редакции. Письма, рукописи не рецензируются и не возвращаются. Авторы опубликованных материалов несут ответственность за подбор и точность приведенных фактов. Редакция может публиковать статьи в порядке обсуждения, не разделяя точку зрения автора. Ответственность за содержание статей и рекламы редакция не несет.

گېزىتىمىز سەھىپىلىرىدىكى ماتېرىئاللارنىڭ جاۋاپكەرلىگى مۇئەللىپ ئۈستىدە.

Учредитель:
Общественное объединение уйгуров «Иттипак» Кыргызской Республики

ساھىبى:
«ئىتتىپاق» جەمئىيىتى

Свидетельство о перерегистрации 682, серия ГРП, номер 000833 Министерство юстиции КР

Отпечатано в типографии «Центр поддержки СМИ». Заказ №457, тираж 3300

г. Бишкек, АНК, Дом Дружбы, ул. Пушкина, 78
инд. :720040
Тел.: 62-04-50
66-40-04

ҚИРҒИЗСТАН УЙҒУРЛИРИ 2022-ЖИЛЛИҚ НОРУЗ БАЙРИМИНИ ДАҒДУҒИЛИҚ КҮТИВАЛДИ

Норуз байрими Оттура Асия хәлиқлириниң, шу жумлидин уйғур хәлқиниң әнъәнивий миллий байримидур.

Норуз байрими узак тарихтин буян уйғурларни өз ичигә алған Оттура Асиядики түркий хәлиқләрниң йеңи жил, йәни баһарни күтивелиш; тәбийәт вә һаятлиқни сөйүш; бирлик, иттипақлиқ һәм уюшқақлиқни намаян қилиш; шундақла миллий мәдәнийәт роһини гәвдиләндүрүш қатарлиқ мәзмунларни асас қилған байрамдур.

Бу жиллиқ Норуз байрими мунасивити билән пүтүн Қирғизстанниң шәһәр вә йезилирида тәнтәнилик кутлаш мурасимлири болуп өтти. Шу қатарда Қирғизстандики уйғур жамаитиму өзлири яшайдиған шәһәрләрдә, йеза-кәнтләрдә вә мәһәллиләрдә башқа милләтләр билән бирликтә тәнтәнилик Норуз паалийитини өткүзүп, өзлириниң миллий мәдәнийитини вә урп-адәтлирини намаян қилди.

Қирғизстан пайтәхти Бишкәктики мәдәнийәт министирлигиниң идарисидә Қирғизстан хәлқ ассамблеяси Норуз байримиға беғишланған тәнтәнилик мурасим өткәзди. Мәзкур мурасим давамида Қирғизстан уйғурлириниң «Иттипақ» жәмийити мәхсус миллий буюмлар көргәзмиси уюштурди, уйғур яшлири нахша вә миллий уссулларни орунлиди. Хәлқимизниң вәтәнпәрвәр оғлани Әкбәржан Кәримов акиниң уйғур қол һүнәрвәнчилиги вә сәнъәт бойичә жиққан буюмлириниң көргәзмиси көрситилди. «Иттипақ» жәмийитиниң рәиси Әскәр Қасими, «Дунияниң һәр қайси жайлирдики уйғурларниң Норуз байримини тәбрикләп, андин Қирғизстан уйғурлириниң мәмликәттики башқа милләтләр билән бирликтә бу жиллиқ Норуз байримини тәнтәнилик күтивалғанлиғини баян қилип өтти.

Бу жиллиқ норуз паалийәтлири йәнә Қирғизстанниң йәттә вилайәтлиридики һәркайси шәһәр вә йезилардиму өткүзүлди. Кишиләр һаваниң өзгиришчан болуши вә соғуқлиғиға қаримай Норуз паалийәтлиригә қатнашти. Шу мурасимлирида уйғур жамаәтчиликиму өзлириниң актив ролини жарий қилдуруп, хәлқимизниң мәдәнийәт байлиғини, есил таамлирини һәм меһмандостлуғини намаян қилишти.

Дәрвәқә, Норуз байримида аялларниң роли һәқиқәтәнму зор болди. Қирғизстан уйғурлири «Иттипақ» жәмийити Аяллар комитетиниң рәиси Турсунай Ислам ханим Қирғизстан уйғурлириниң өз кимлиги вә миллий әнъәнилирини сақлап келишигә тиришиватқанлиғини, уйғур жамаитиниң һәр жили Норуз байримини өзлириниң миллий мәдәнийити, үрп-адити вә миллий роһини намаян қилидиған бир байрам дәп қарап келиватқанлиғини билдүрди.

Пайтәхт Бишкәктин қалса, уйғур жамаити актив қатнашқан әң чоң норуз паалийәтлири Беловодское, Комсомольское, Кәң - Булун йезилирида вә Қара-Балта шәһиридә уюштурулди. Мәзкур жайлардики уйғур жамаәтчилиги йеза һөкүмити билән бирликтә көргәзмиләр уюштуруп, миллий музика вә уссулларни орунлап өтти. Ахирида Норуз паалийитигә қатнашқан меһманларни поло ашқа тәклип қилинди. Беловодское йезисида уюштурулған тәнтәнилик Норуз мурасимға қатнашқан «Иттипақ» жәмийитиниң муавин рәиси Әкбәржан Бавдун зияритимизни қобул қилип, мәзкур паалийәтниң наһайити дағдуғилик өткүзүлгәнлигини, бу мурасимда Беловодское йеза мәһәллисиниң йеңи жигитбеши сайлап чиқилғанлиғини билдүрди.

Қирғизстандики уйғурлар өзлириниң кимлиги, мәдәнийити, тили вә урп-адәтлирини сақлап қелиш үчүн тиришчанлиқ көрситип кәлмәктә.

Ферузә Маттмусаева,

Абдурәхим Һапизиниң фото-сүрәтлири.

Д У Қ НИҢ УЙҒУР ЯШЛИРИНИ ТӘРБИЙӘЛӘШ КУРСИ ТҮРКИЯНИҢ БУРСА ШӘҺИРИДӘ АХИРЛАШТИ

ДУҚ уюштурған 2022-жиллиқ уйғур яшлирини тәрбийәләш курси 27-март күни Түркияниң Бурса шәһиридә ахирлашти.

25-марттин 27-мартқичә Бурсадики «Рамада» меһманханисида өткүзүлгән бу курста Германия, Әнглия вә Түркиядин тәклип қилинған мутәхәссисләр «Дуния уйғур курултейиниң қурулуши вә униң уйғур дәвасидики роли», «Шәрқий Түркистанниң мустәмликә қилиниши вә униң һазирқи қирғинчилиқтики роли», «Хәлиқаралиқ тәшәббус үчүн стратегия чүшәнчисини тәрәққий қилдуруш», «Қандақ қилип үнүмлүк һалда тәшкилатларни сәпәрвәр қилиш: йәһуди тәшкилатлириниң тарихи» дегәндәк темиларда доклад бәргән. Арқидин мәзкур курсқа иштирак қилған оқуғучилар билән мәзкур темилар бойичә музакирә елип берилған. Курсниң ахирқи күни группилар бойичә музакирә өткүзүлүп, музакирә нәтижилири оттуриға қоюлған.

Биз мәзкур курс тоғрисида тәпсилий көз қаришини егиләш үчүн Д У Қ яшларни тәрбийәләш курсиға риясәтчилик қиливатқан Д У Қ Яшлар комитетиниң мудири Әркин Зунун, Д У Қ яшлар комитетиниң әзаси Абдуқадир Абдукерим вә курсқа иштирак қилған бир қисим уйғур оқуғучилар билән сөһбәт елип бардуқ.

Әркин Зунун әпәнди, ДУҚ вә Бурса шәһири Османғази районлуқ һөкүмәтниң қоллиши билән өткүзүлгән мәзкур курсниң мувәппәқийәтлик өткүзүлгәнлигини баян қилип, мундақ деди: «Уйғур яшлирини тәрбийәләш курсиға 43 нәпәр уйғур яшлири қатнашти. Бу яшларниң көпи Түркияниң һәр қайси шәһәрлиридин кәлгән болуп, уларниң арисида Европа вә Оттура Асиядики түркий жумһурийәтлиридин кәлгән яшларму бар. Бу Дуния уйғур курултейиниң Түркиядә чақирған иккинчи қетимлиқ курси болуп, дәвайимиз үчүн хәйирлик болушини тиләймән».

ДУҚ Аяллар комитетиниң рәиси Зумрәтай Әркин ханим, бу қетимқи курсниң асаслиқ нишанини қандақ қилғанда уйғур яшлириниң иқтидарини жуқири көтәргили болиду, қандақ қилғанда дәвани маһирлиқ билән елип барғили болиду, дегән темиларға мәркәзләшкәнлигини баян қилди.

Зумрәтай Әркин ханим, мәзкур курста Әнглиядин кәлгән мутәхәссисләр өзлириниң сәясий дәвани аңлитиштики тәжрибилири тоғрисида мәлумат бәргәнлигини баян қилди.

Бурса Улудағ университетиниң оқуғучиси, ДУҚ Яшлар комитетиниң әзаси Абдуқадир Абдукерим әпәнди бу қетимқи курсниң 25-март чақирилған ечилиш мурасимиға Бурса Османғази районлуқ һөкүмәтниң башлиқлири вә парламент әзалириниң қатнашқанлиғини, уларниң баштин-ахир бу паалийәтни қоллиғанлиғини баян қилди.

Курсқа қатнашқан уйғур паалийәтчи Жәвлан Ширмәмәт әпәнди, мәзкур курс жәриянида уйғур дәвасини қандақ усулда елип беришниң йоллирини үгәнгәнлигини баян қилди.

Яш паалийәтчи Меһриай бу қетимлиқ курсниң өзи үчүн зор пайдиси болғанлиғини оттуриға қойди.

Дуния уйғур курултейи уйғур яшлирини тәрбийәләш курсиниң тунжи қетимлиғи 2018-жили 13-июлдин 15-июлғичә Истанбул «Рамада» меһманханисида өткүзүлгән еди. Мәзкур курс бурун Америка, Германия, Швеция, Швейцария, Белгия, Норвегия, Голландия, Канада қатарлиқ дөләтләрдә уюштурулған еди.

ӘРКИН ТАРИМ

ҚИРҒИЗСТАН ЖУМҺУРИЙИТИДИКИ УЙҒУРЛАРНИҢ «ИТТИПАҚ» ГЕЗИТИ

Һазирқи Қирғизстан жумһурийитидики уйғурларниң «Иттипақ» жәмийәтиниң рәиси Әсқәржан Қасими сайланғандин кейин, иш вә паалийәтләрни жүргүзүп кәлмәктә.

Қирғизстан жумһурийитидики уйғурларниң «Иттипақ» жәмийити 1989 -жили миллий устазимиз вә пешқәдәм күрәшчимиз Музәппәрхан Қурбанниң рәһбәрлигидә қурулған.

Йәнила, Музәппәрхан Қурбан мошу «Иттипақ» вә «Виждан авази» гезитлирини тунжи қетим өзи қуруп чиқип, һәм баш муһәррири болуп ишлигән, та һазирғичә өзиниң тәжрибилирини вә мәслиһәтлирини берип кәлмәктә.

Қирғизстан уйғурлири «Иттипақи» жәмийити тәрипидин 1994 – жили 3 – айдин буян изчил түрдә нәшир қилинип келиниватқан «Иттипақ» гезити бүгүн чәт әлләрдә мәтбә арқилиқ бесип тарқитиливатқан бирдин – бир уйғурчә гезитимиздин ибарәт.

Уйғурчила әмәс йәнә қирғизчә вә русчә тилларда нәшир қилиниватқан «Иттипақ» гезити пәқәт Қирғизстан вә Оттура Асиядики уйғурлар арисидила әмәс, бәлки һәрқайси әлләрдә яшаватқан уйғурлар ичидиму зор абройға вә тәсиргә егә.

«Иттипақ» гезитиниң өтмүшигә қарайдиған болсақ, униңға интайин зор пидакарлиқ, меһнәт вә әжирниң сиңдүрүлгәнлигини көрүп йетәләймиз.

1994 – жили, 3 – айда нәшир қилинишқа башлиған вә дәсләптә миң нусха бесип тарқитилған «Иттипақ» гезитиниң тунжи 3 сани әйни вақитта компьютерда уйғур йезиғи болмиғанлиғи үчүн пидакар устазлиримиздин Әзимжан Низамидинниң қолида йезиши билән рояпқа чиққан еди. Бунин нәқәдәр зор вә жапалиқ бир хизмәт екәнлигини көрүвелиш тәс әмәс.

Гезитниң 4 – сани миллий устазимиз вә пешқәдәм күрәшчимиз Әкбәржан Бавдун әпәндимниң вәтәндин әкәлдүргән уйғурчә хәт бәсиш машинисида өз қоли билән бесиши билән давам қилди вә 1997-жилидин кейин та һазирғичә компьютерда бесилип нәшир қилинмақта.

Бүгүнки күндә, «Иттипақ» гезити 16 бәт, рәңлик, 3300 нусқа билән чиқиватиду.

«Иттипақ» гезити Қирғизстанниң Бишкәк, Қара-Балта, Тоқмақ, Қарақол шәһәрлиригә, шундақла, уйғурлар олтурақлашқан вилайәт, наһийәлиригә вә Қазақстан жумһурийитидики Алмута шәһири вә униң әтрапидики уйғур мәһәллиригә, йәнә шундақла, Интернет вә Ватсап арқилиқ тарқилиду. һәр жили ««Иттипақ»» гезитигә муштири топлаш компаниясидә жигитбешилири, жамайәт активистлири ишләйду.

««Иттипақ»» гезити пәқәт Қирғизстандила әмәс, пүткүл Мәркизий Асиядә чиқиватқан уйғур гезитлири ичидә бирдин бир ижтимайий-сәясий гезит болуп һесаплиниду. ««Иттипақ»» гезитиниң сәһиписидә Дуния уйғур курултейиниң хәлиқара мәйданда елип бериватқан паалийәтлири, уйғур хәлқиниң тарихи вә мәдәнийитигә айит материаллар үзлүксиз бесилип кәлмәктә.

««Иттипақ»» гезитиниң һазирқи күнигичә чиқиватқини Қирғизстанда демократия түзүминиң барлиғиниң яриқ бир испатидур.

Дуния Уйғур Курултейиниң рәиси Долқун Әйса вә курултайниң муавин рәиси, 37 жиллиқ пешқәдәм журналист Пәрһат Йоруңқаш әпәндим «Иттипақ» гезитиниң рояпқа чиққанлиғиниң 28 – жиллиғи мунасивити билән бүгүн станциямизға қилған сөзидә Хитайниң уйғурлар үстидин жүргүзиватқан ирқий қирғинчилиғини Оттура Асия хәлиқлиригә паш қелишта вә уйғур мәдинийитини, уйғур мәтбуатчилигини қоғдап келишта интайин муһим роль ойнап кәлгән «Иттипақ» гезитигә вә униң пидакар хизмәтчи хадимлириға уйғур хәлқи намидин алаһидә рәхмәт ейтиш билән биргә, муһажирәттики қериндашлиримизни чәт әлләрдә мәтбә арқилиқ нәшир қилиниватқан бирдин – бир уйғурчә гезитимиз болған «Иттипақ» гезитини маддий вә мәнивий жәһәттин қоллап қувәтләшкә чақирди.

«Иттипақ» гезитиниң рояпқа чиққанлиғиниң 28 – жиллиғи мунасивити билән истансимизниң мәхсус зияритини қобул қилған «Иттипақ» гезитиниң баш муһәррири, 7-новәтлик Дуния Уйғур Курултейиниң Қирғизстандики вәкили Зумрәт Һаким Рози қизи өзиниң жүрәк сөзлирини изһар қилди.

ДУҚ.ТВ.
9-март, 2022.

دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ رەئىسى دولقۇن ئەيسا، قۇرۇلتاي ئىجراھىيە كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى تۇرغۇنجان ئالاۋۇدۇن ۋە قۇرۇلتاي فوندىنىڭ رەئىسى ئابدۇجەلىل ئەمەت ئەپەندىلەردىن تەشكىل تاپقان قۇرۇلتاي ھەيئىتى 28-فېۋرالدىن 1-مارتقىچە ئاۋىستىرىيەگە قىلغان خىزمەت زىيارىتى جەريانىدا ئاۋىستىرىيەدىكى ئاساسلىق تۈرك تەشكىلاتلىرىنىڭ مەسئۇللىرى بىلەن ئۇچرۇشۇش ئېلىپ بېرىپ، ئۇلارغا ئۇيغۇرلار مەسىلىسىنىڭ خەلقئارادىكى تەرەققىيات يۈزلىنىشى ۋە خىتاينىڭ شەرقىي تۈركىستاندا ئۇيغۇرلارنى ئاساس قىلغان يەرلىك خەلقلەرگە قارىتا رەھىمسىزلەرچە يۈرگۈزىۋاتقان جىنايى قىلمىشلىرى ھەققىدە مەلۇمات بېرىش بىلەن بىرگە، ياۋروپادىكى تۈرك - ئىسلام تەشكىلاتلىرىنى ئۇيغۇرلارغا بولغان ماددى ۋە مەنىۋي جەھەتتىكى قوللۇشنى يەنىمۇ ئاشۇرۇشقا چاقىردى.

28-فېۋرال كۈنى قىسقارتىلغان نامى مۇسىئاد دەپ ئاتالغان ۋە تۈركىيەدىكى ئەڭ نوپۇزلۇق كارخانىچىلار جەمئىيىتىنىڭ بىرى ھىساپلانغان مۇستەقىل ئىش ئادەملىرى جەمئىيىتىنىڭ ئاۋىستىرىيە شۆبىسىنى زىيارەت قىلغان دولقۇن ئەيسا باشچىلىقىدىكى قۇرۇلتاي ھەيئىتى، ئۇزۇن مەزگىللەردىن بۇيان ئۇيغۇرلار مەسىلىسگە يېقىندىن كۆڭۈل بۆلۈپ كەلگەن، ئۇيغۇر سوت كوللىگىيەسگە ۋە كورونا ۋاباسى سەۋەبىدىن ھەرقايسى ئەللەردە قىيىن ئەھۋالدا قالغان ئۇيغۇر قېرىنداشلىرىمىزغا ماددى ياردەمدە بولغان مەزكۇر تەشكىلاتنىڭ مەسئۇللىرىغا پۈتۈن شەرقىي تۈركىستان خەلقى نامىدىن قايتا رەخمەت ئېيتىش بىلەن بىرگە، ئۇلارغا قۇرۇلتاي تەرىپىدىن ھازىرلانغان خاتىرە بويۇملىرىنى تەقدىم قىلدى.

دولقۇن ئەيسا ئەپەندىم تۈركىيە مەسئۇللىرى ئىش ئادەملىرى جەمئىيىتى ئاۋىستىرىيە شۆبىسىنىڭ مەسئۇللىرى بىلەن ئېلىپ بارغان سۆھبەت جەريانىدا، مۇستەبىت خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ ئۇيغۇرلارغا قاراتقان ئىرقىي قىرغىنچىلىقىنىڭ ۋە ئىنسانىيەتكە قارشى جىنايەتلىرىنىڭ ھازىرمۇ ھەم ئىزچىل داۋام قىلىۋاتقانلىقىنى تەكىتلەپ ئۆتۈش بىلەن بىرگە، ئامېرىكا باشلىق بىرقىسىم غەرب دولەتلىرى ۋە پارلامېنتلىرىنىڭ خىتاينىڭ ئۇيغۇرلار ئۈستىدىن يۈرگۈزىۋاتقان زۇلۇملىرىنى ئىرقىي قىرغىنچىلىق ۋە ئىنسانىيەتكە قارشى جىنايەت، دەپ ئېتىراپ قىلغانلىقىنى، ئامېرىكا ۋە ياۋروپا ئىتتىپاقىنىڭ ئۇيغۇرلارغا مۇناسىۋەتلىك مەخسۇس قانۇنلارنى ۋە قارارلارنى ماقۇللىغانلىقىنى، بىر قىسىم خىتاي ئەمەلدارلىرى ۋە شىركەتلىرىگە جازا ئېلان قىلغانلىقىنى، «تەمىنلەش زەنجىرى قانۇنى»، «ئۇيغۇر مەجبۇرىي ئەمگىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش قانۇنى» دېگەندەك قانۇنلارنى ماقۇللاپ، ئۇيغۇرلارنىڭ ھەق - ھوقۇقىنى قوغداشنىڭ ئىجابىي قەدەملىرىنى باسقانلىقىنى، ئۇيغۇر سوت كوللېگىيەسىنىڭ 18 ئايلىق جىددى تەكشۈرۈش نەتىجىسىدە ئىرقىي قىرغىنچىلىق ۋە ئىنسانىيەتكە قارشى جىنايەت دېگەن ھۆكۈمنى چىقىرىپ، خىتاينى جىنايى جاۋابكارلىققا تارتىشنىڭ قانۇنى ئاساسىنى ياراتقانلىقىنى بايان قىلدى.

دولقۇن ئەيسا ئەپەندىم سۆزىدە يەنە دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ 2022-يىلدا ئېلىپ بارىدىغان قانۇنى كۈرەش باسقۇچىدا دەسلەپكى قەدەمدە ئارگىنتىنا، گېرمانىيە، ئەنگلىيە، كانادا قاتارلىق دۆلەتلەرنىڭ سوتلىرىدا خىتايغا قارشى باشلانغان داۋالىرىنىڭ مۇۋاپپىيەتلىك ئېلىپ بېرىلىشى ئۈچۈن ياۋروپادىكى تۈرك - ئىسلام تەشكىلاتلىرىنىڭ ماددى جەھەتتىكى ياردىمىگە مۇھتاج ئىكەنلىگىنى تەكىتلەپ ئۆتتى.

ئۇندىن باشقا يەنە دولقۇن ئەيسا ئەپەندىم شۇ كۈنى ئاۋىستىرىيەدىكى «ياۋروپا كۆنلىكى» تېلېۋىزىيەسىنىڭ زىيارىتىنى قوبۇل قىلىپ،ئۇلارنىڭ شەرقىي تۈركىستان ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ نۆۋەتتىكى ۋەزىيىتى، تۈركىيە - خىتاي مۇناسىۋەتلىرىدە ئۇيغۇرلارنىڭ ئورنى، مۇھاجىرەتتە ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلارنىڭ ئومۇمىي ۋەزىيىتى ھەققىدە سورىغان تۈرلۈك سوئاللىرىغا تەپسىلى جاۋاپ بەردى.

دولقۇن ئەيسا باشچىلىقىدىكى قۇرۇلتاي ھەيئىتى 1 - مارت كۈنى ۋيېنادا ئاۋىستىرىيە ئۇيغۇر جەمئىيىتىنىڭ ئاساسلىق مەسئۇللىرى بىلەن كۆرۈشۈپ سۆھبەت ئېلىپ باردى.

سۆھبەت جەريانىدا چەتئەللەردىكى ئۇيغۇر تەشكىلاتلىرى ئوتتۇرىسىدىكى بىرلىك - ئىتتىپاقلىقنىڭ موھىملىقىنى تەكىتلىگەن دولقۇن ئەيسا ئەپەندىم مۇنداق دەپ كۆرسەتتى: «بىزنىڭ مىللىي مەۋجۇدلىقىمىز دۇنيادىكى ئەڭ زالىم، ئەڭ مۇستەبىت، ئەڭ چوڭ بىر ھاكىمىيەت بىلەن قارشىلىشىش مەۋجۇدلىقىدۇر. شەرقىي تۈركىستان تەشكىلاتلىرى قانچىلىك چىڭ بىرلىشەلىسە، ئۇنىڭ كۈچى شۇنچىلىك زورىيىدۇ ۋە دۇنيادىكى ھەققانىيەتچى دۆلەتلەرنىڭ، خەلقلەرنىڭ ھېسداشلىقىنى، قوللىشىنى شۇنچىلىك كۆپ قولغا كەلتۈرەلەيدۇ. بۇنىڭ بىلەن، ھازىرغىچە ئاران 8 دۆلەت ئۇيغۇر ئىرقىي قىرغىنچىلىقىنى ئېتىراپ قىلغان بولسا، 2022 - يىلى 20 گە، 30 غا، بەلكى ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ دۆلەتكە يەتكۈزۈش مۇمكىن. دۆلەتلەرنى خىتايغا قارشى يېڭىدىن يېڭى چارە - تەدبىرلەرنى ئالدۇرۇشقا مۇيەسسەر بولىشىمىز مۇمكىن. پىكىر پەرقلىرى، كۆرەش ئۇسۇلىمىزدىكى پەرقلەر بىزنى ئايرىپ تاشلاشنىڭ سەۋەبى بولۇپ قالمىسۇن. دۈشمىنىمىزنىڭ مەقسىدىمۇ زادى ئارىمىزنى بۇزۇپ، بىزنى ئاقتاغلىق بىلەن قاراتاغلىققا ئايلاندۇرىۋېتىش بولماقتا».

DUQ.TV

ئامېرىكا خىتايىنى ب د ت كىشىلىك ھوقۇق كومىسسارى مىشېل باچېلېتنىڭ ئۇيغۇر ئېلىدىكى زىيارىتىنىڭ «توسالغۇسىز ۋە چەكلىمىسىز» بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلىشقا چاقىرغان.

بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى كىشىلىك ھوقۇق ئالىي كومىسسارى مىشېل باچېلېت خانىم ئۆزىنىڭ بۇ يىل 5-ئايدا خىتاينى زىيارەت قىلىدىغانلىقى ۋە بۇ زىيارەتتە شەرقىي تۈركىستانغا بېرىش ھەققىدە خىتاي بىلەن كېلىشكەنلىكىنى ئېلان قىلغان ئىدى. ھالبۇكى، ئۇنىڭ بۇ زىيارىتىنىڭ ھەقىقىي ئۈنۈملۈك بىر زىيارەت بولۇش-بولماسلىقى كۆزەتكۈچىلەر قاتتىق دىققىتىنى قوزغىماقتا.

رويتېرس ئاگېنتلىقىنىڭ خەۋەر قىلىشىچە، ئامېرىكىنىڭ جەنۋەدىكى ب د ت باش شتابىدا دائىمىي تۇرۇشلۇق ئەلچىسى شېبا كروكېر (شەبا كروككەر)، خىتايدىن بۇ زىيارەتنىڭ توسالغۇسىز بولۇشىنى تەلەپ قىلغان. ئۇ مۇنداق دېگەن: "توسالغۇ ئىچىدە قىلىنغان زىيارەت پەقەتلا خىتاينىڭ رايوندىكى مۇسۇلمان ئۇيغۇرلار ۋە باشقا ئاز سانلىق مىللەتلەرگە قارىتىۋاتقان دەپسەندىچىلىكلىرىنى ئىنكار قىلىش تەشۋىقاتىغا خىزمەت قىلىدۇ، خالاس."

ئۇ يەنە مۇنداق دېگەن: «بۇ زىيارەتنىڭ ئىشەنچلىك بولۇشى ئۈچۈن مىشېل باچېلېت چوقۇم شىنجاڭدىكى بىر تۈركۈم ئۇيغۇرلار ۋە باشقا ئېتنىك گۇرۇپپىلار بىلەن خۇسۇسىي ھالدا ئۇچرىششى كېرەك. قەبىھلىك يۈز بېرىۋاتقان ۋە مەجبۇرىي ئەمگەك بارلىقى خەۋەر قىلىنغان جايلارغا توسالغۇسىز كىرەلىشى كېرەك. بىز خىتاينى باچېلېتنىڭ شىنجاڭنىڭ بارلىق رايونلىرىغا توسالغۇسىز ۋە نازارەتسىز زىيارەت قىلىشىنى، ئۇيغۇرلار ۋە باشقا گرۇپپىلار بىلەن ئۇچرىششىنى كاپالەتكە ئىگە قىلىشقا چاقىرىمىز.»

مىشېل باچېلېتنىڭ 5-ئايدا شەرقىي تۈركىستاننى زىيارەت قىلىدىغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن، خەلقئارا كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتلىرى ئارقا-ئارقىدىن بايانات ئېلان قىلىپ، مىشېل باچلېتنى شەرقىي تۈركىستانغا قىلىدىغان زىيارىتىدە مەسئۇلىياتچان بولۇشقا، ئۇنداق بولمايدىكەن دۆلەت كونتروللۇقىدىكى بۇ زىيارەتنىڭ خىتاينىڭ كىشىلىك ھوقۇق دەپسەندىچىلىگىنى ئاقارتىش، ھەتتا ئۇنىڭغا چاپان يېپىپ بېرىش رولى ئوينىشى مۇمكىنلىگىنى ئاگاھلاندۇرغان ئىدى.

دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتيى بۇ مۇناسىۋەت بىلەن 8 - مارت كۈنى دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى 200گە يېقىن پۇقراۋى تەشكىلاتلار بىلەن بىرلىكتە كوللېكتىپ بايانات ئېلان قىلىپ، بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى كىشىلىك ھوقۇق ئالىي كېڭەشنىڭ رەئىسى مىچېل باچېلېت خانىمدىن مەزكۇر كېڭەشنىڭ ئۇيغۇر كىشىلىك ھوقوق ۋەزىيىتى ھەققىدە تەييارلاپ چىققان ئومۇمىي دوكلاتىنى تېزدىن ئېلان قىلىشنى تەلەپ قىلغان، باياناتتا قۇرۇلتاي رەئىسى دولقۇن ئەيسا ئەپەندىمنىڭ «مىچېل خانىمنىڭ خىتاي زىيارىتى بەكمۇ ئۈشتۈمتۈت ئېلان قىلىندى. ئاما مەسلە ئۇلارنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا چەكلىمىسىز زىيارەت قىلىش ئىمكانىغا ئىگە بولۇش ياكى بولالماسلىغىدا" دېگەن سۆزلىرىگە ئورۇن بېرىلگەن ئىدى.

DUQ.TV

دۇنيادىكى نوپۇزلۇق كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتلىرىنىڭ بىرى بولغان خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتى 28-مارت كۈنى ئۆزىنىڭ 2022-يىللىق كىشىلىك ھوقۇق دوكلاتى ئېلان قىلىپ، خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇرلارغا قارىتا تۈرمىگە قاماش ياكى جىسمانىي ئەركىنلىكتىن ئېغىر دەرىجىدە مەھرۇم قىلىش، قىيىن-قىستاق ۋە زىيانكەشلىك قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالغان "ئىنسانىيەتكە قارشى جىنايەت" سادىر قىلىشنى داۋاملاشتۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلدۈرگەن.

415-بەتلىك دوكلاتتا دۇنيادىكى 154 دۆلەت ۋە رايوننىڭ 2021-ۋە 2022-يىللىق كىشىلىك ھوقۇق خاتىرىسىگە باھا بېرىلگەن بولۇپ، دوكلاتتا ئۇيغۇرلارنىڭ ۋەزىيىتى ھەققىدە ئالاھىدە توختالغان. دوكلاتتا كۆرسىتىلىشىچە، خىتاينىڭ ئۆتكەن بىر يىللىق كىشىلىك ھوقۇق ۋەزىيىتى داۋاملىق ناچارلاشقان. كىشىلىك ھوقۇق ئادۋوكاتلىرى ۋە پائالىيەتچىلەر پاراكەندىچىلىككە ئۇچرىغان ۋە قورقۇتۇلغان، ئادالەتسىز سوتلانغان، خالىغانچە، خەۋەرسىز ئۇزۇن مۇددەت تۇتۇپ تۇرۇلغان، پىكىر ئەركىنلىگى ۋە باشقا ئىنسان ھەقلىرىنى قوللانغانلىقى ئۈچۈن قىيىن-قىستاق ۋە خورلاشقا ئۇچرىغان.

دوكلاتتا ئۇيغۇرلار ھەققىدە مۇنداق دېيىلگەن: "ھۆكۈمەت شىنجاڭدا ياشايدىغان مۇسۇلمانلارغا قارىتا سىياسىي مېڭە يۇيۇش، خالىغانچە كەڭ كۆلەملىك تۇتقۇن قىلىش، قىيىن-قىستاق، مەدەنىيەت ئاسسىمىلياتسىيەسى ھەرىكىتىنى داۋاملاشتۇردى. مىڭلىغان ئۇيغۇر پەرزەنتلىرى ئاتا-ئانىلىرىدىن ئايرىۋېتىلدى."

بۇ، خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتىنىڭ ئۆتكەن يىلى 6-ئايدا دوكلات ئېلان قىلىپ، خىتاينىڭ ئۇيغۇرلارغا تۇتقان مۇئامىلىسى "ئىنسانىيەتكە قارشى جىنايەت تەشكىل قىلىدۇ" دەپ جاكارلىغاندىن بېرى، بۇ خۇلاسىنى تۇنجى قېتىم ئۆزىنىڭ يىللىق دوكلاتىغا كىرگۈزۈشىدۇر. خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتىنىڭ باش كاتىپى ئاگنېس كالامارد خانىمنىڭ ئېيتىشىچە، دۇنيانىڭ كۆپىيىۋاتقان بۇ خىل توقۇنۇشلارنى ھەل قىلىشتا يېتەرسىز قېلىشى تېخىمۇ چوڭ مۇقىمسىزلىق ۋە بۇزغۇنچىلىق كەلتۈرۈپ چىقارغان.

خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتىنىڭ دوكلاتتا قەيت قىلىشچە، خىتاي ھۆكۈمىتى 2021-يىلى شەرقىي تۈركىستاندىكى مۇسۇلمانلارنىڭ ئەركىنلىگىنى چەكلەيدىغان ئۇزۇن مەزگىللىك سىياسەتلىرىنى داۋاملىق يۈرگۈزگەن. دوكلاتتا: "بۇ سىياسەتلەرنىڭ كىشىلىك ھوقۇققا كۆپ جەھەتلەردىن خىلاپلىق قىلىشنى، يەنى بۇ: ئەركىنلىك، شەخسى بىخەتەرلىك، شەخسى مەخپىيەتلىك، يۆتكىلىش ئەركىنلىگى، پىكىر، ئىپادە، ئويلاش، ۋىجدان، دىنىي ۋە ئېتىقاد ئەركىنلىگى، مەدەنىيەت تۇرمۇشىغا قاتنىشىش، تەڭ باراۋەرلىك ھەم كەمستمەسلىككە خىلاپلىق قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ" دېيىلگەن.

دوكلاتتا ئېيتىلىشىچە، "بۇ خىل خىلاپلىق قىلمىشلىرى كەڭ كۆلەملىك ۋە سىستېمىلىق ئېلىپ بېرىلىپ، شىنجاڭدىكى مىليونلىغان ئۇيغۇر، قازاق ۋە مۇسۇلمانلارنى ئاساس قىلغان باشقا مىللەتلەرنىڭ كۈندىلىك تۇرمۇشىدىكى كەم بولسا بولمايدىغان بىر ھالغا كەلگەن".

لېكىن ئۇيغۇر كىشىلىك ھوقۇق پائالىيەتچىلىرىنىڭ ئېيتىشىچە، خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتىنىڭ يېڭى دوكلاتىدا خىتاينىڭ ئۇيغۇرلارغا تۇتقان مۇئامىلىسىنى "ئىنسانىيەتكە قارشى جىنايەت" دەپ قايتا تەكىتلىشىنىڭ ئەھمىيىتى زور ئىكەن.

خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتى دوكلاتىدا يەنە خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ 2019-يىلى 12-ئايدا جازا لاگېرلىرىنىڭ تاقالغانلىقى ۋە بارلىق پۇقرالارنىڭ "جەمئىيەتكە قايتىپ كەلگەنلىكى" نى جاكارلىغان بولسىمۇ، لېكىن "شىنجاڭدا تۇتقۇندىكى نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ يۆتكەپ كېتىلگەنلىگى ياكى داۋاملىق تۇتۇپ تۇرۇلىۋاتقانلىقىغا ئائىت ئىشەنچلىك دەلىللەر بارلىقى" نى بىلدۈرگەن. دوكلاتتا نۇرغۇن ئائىلىلەرنىڭ ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنىڭ يوقاپ كەتكەنلىگىنى داۋاملىق خەۋەر قىلغانلىقى، ئۇلارنىڭ تۇتقۇن قىلىنغان، دەپ قارىلىۋاتقانلىقى ئەسكەرتىلىپ، "خەلقئارا كەچۈرۈم تەشكىلاتى 2019-يىلدىن 2021-يىلغىچە خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ھېچ بولمىدى دېگەندە تۈرمىگە قاماش ياكى ئەركىنلىكتىن ئېغىر دەرىجىدە مەھرۇم قىلىش، قىيىن-قىستاق ۋە زىيانكەشلىك قىلىش قاتارلىق جەھەتلەردە ئىنسانىيەتكە قارشى جىنايەت سادىر قىلغانلىقىغا ئائىت يەكۈن خاراكتېرلىك دەلىللەرنى توپلىدى" دېيىلگەن.

DUQ.TV

Б Д Т КИШИЛИК ҺОҚУҚ АЛИЙ КОМИССАРИ УЙҒУР РАЙОНИНИ ТӘКШҮРҮШКӘ БАРМАҚЧИ

Бирләшкән дөләтләр тәшкилати кишилик һоқуқ Алий кеңишиниң комиссари Мишель Бачелетниң 5-айда Шәрқий Түркистанни зиярәт қилидиғанлиғи тоғрисидики хәвәр елан қилинғандин кейин, хәлиқара кишилик һоқуқ тәшкилатлири бунинға наһайити күчлүк инкасларни қайтурди.

«Вал-стрит журнили» гезитиниң 9-март күни хәвәр беришичә, Бирләшкән дөләтләр тәшкилати кишилик һоқуқ алий комиссари Мишель Бачелет Шәрқий Түркистанни көздин кәчүрүш тоғрилиқ Хитай һөкүмити билән келишим һасил қилған болуп, Хитай һөкүмити униңға Хитайни вә Шәрқий Түркистанни зиярәт қилишиға рухсәт қилғанлиғини билдүргән.

Әпсуски, Мишель Бачелетниң Хитайниң иҗазитигә билдүргән инкаси күчлүк болмиған. Буниңдин кишилик һоқуқ тәшкилатлири БДТниң Хитайда болуватқан миллий зулум вә ассимиляцияғә позиция билдүрүштә Хитай һөкүмитигә бойсунуп кетишидин әндишә қилмақта екән.

Хәлиқара кәчүрүм тәшкилати бу һәқтә мәхсус баянат елан қилип, Мишель Бачелетниң Хитай зиярити, униңға охшаш кишилик һоқуқни назарәт қилғучиларниң уйғурлар вә ашу районда яшаватқан башқа мусулманларға қаритилған кишилик һоқуқ дәпсәндичилигигә мәсъул болуштики муһим бир қәдәм екәнлигини, алий комиссарниң Хитайда елип бармақчи болған һәр қандақ зияритиниң мустәқил вә тосалғусиз болушиниң техиму муһим екәнлигини тәкитлигән.

Кишилик һоқуқни көзитиш тәшкилати бу һәқтә елан қилған баянатида мундақ дәп язған: «Илгири дипломатлар вә мухбирлар Шинҗаңни зиярәт қилғанда, Хитай һөкүмити тәрипидин сахта сәһниләр уюштурулған еди. Хитай һөкүмәт әмәлдарлириму узундин буян Шинҗаңдики кишилик һоқуқ әһвали тоғрисида қәстән хата учурларни тарқитип келиватиду. Дөләт контроллуғиниң тосқунлуғиға учриған бу кетимқи әмәлийәтни тәкшүрүш хизмити Хитайниң кишилик һоқуқ дәпсәндичилигини ақартиш роли ойниши мүмкин. БДТ ниң бу кетимлик Хитай зиярити һәтта Хитай һөкүмитиниң тәшвиқатини илгири сүрүшиму мүмкин.»

Кишилик һоқуқни күзитиш тәшкилатиниң иҗрайиә директори Кеннис Рос БДТ Кишилик һоқуқ кеңишидә Мишель Бачелетқа қаратқан сөзидә мундақ дегән: «Биз 2017-жилидин бери Хитайниң Шәрқий Түркистандики мусулманларниң дини, тили вә мәдәнийитигә қарита жүргүзүватқан еғир дәпсәндичиликлири һәққидә силәрни агаһландуруп кәлдуқ. »

Мишель Бачелет Җәнвәдики кишилик һоқуқ кеңишигә өз ишханисидики хадимлирини келәр айда униң зияритигә тәйярлиқ қилиш үчүн Хитайға алдин әвәтидиғанлиғини ейтқан. Хитайниң БДТ кеңишидә турушлуқ баш әлчиси қарши алдиғанлиғини билдүргән.

Көзәткүчиләрниң диққәт нуқтиси асасән Хитайниң немә үчүн Мишель Бачелетни Хитайға келишигә қошулғанлиғи һәққидә болмақта.

Хитайниң уйғурларға елип бериватқан ирқий қирғинчилиғини дунияға ашкарилашта һалқилиқ роль ойниған тәтқиқатчи Адриян Зенз әпәнди бу һәқтә қилған сөзидә мундақ деди: «Хитай ялғандин сәһнә ясашқа наһайити уста. Һазир 2022-жили, уларға йетәрлик вақит берилди. Бу ишлар 2017-жили башланған. Бу тәкшүрүш 2020-жили корона вируси баһаниси билән кечиктүрүлди. БДТ билән Хитай оттурисида бир келишим түзүлди, амма немиләрдә келишкәнлигини билмәймиз. Мишель Бачелетниң зиярити һәқиқий бир тәкшүрүш болмайдиғанлиғи еник. Хитай һөкүмити бу зиярәтни өзиниң җинайитини ақлайдиған бир пурсәт қилип ишлитиду. Бу техиму хәтәрлик. Мениңчә, Мишель Бачелетниң барғинидин бармиғини яхширақ еди. Чүнки, у бир жуқири дәриҗилик әмәлдар, Хитай нәқ мошуниңдин пайдилиниду. әслидә Мишель Бачелет өзи беришниң орниға аз дегәндә йе-

рим жил Хитайда туруп тәкшүридиған бир һәйъәтни чәклимисиз һалда доқладтики нәрсиләрни тәкшүрүш үчүн Хитайға әвәтиши керәк еди. У дегән алдираш жуқири дәриҗилик әмәлдар, у пәқәт нәччә күнлүк зиярәттә болиду. Хитай тәйярлиған нәрсилирни көрситипла йолға селип қойиду.»

Дуния уйғур курултейи бу мунасивәт билән 8 – март күни дунияниң һәрқайси җайлиридики 200гә йеқин пуқравий тәшкилатлар билән бирликтә коллектив баянат елан қилип, Бирләшкән Дөләтләр Тәшкилати кишилик һоқуқ алий кеңишиниң рәиси Мишель Бачелет ханимдин мәзкур кеңәшниң уйғур кишилик һоқуқ вәзийити һәққидә тәйярлап чиққан умумий докладини тездин елан қилишни тәләп қилған, баянатта Дуния уйғур курултейиниң рәиси Долкун Әйса әпәндимниң «Мишель Бачелет ханимниң Хитай зиярити бәкму уштумтут елан қилинди. Амма мәсилә уларниң Шәрқий Түркистанда чәклимисиз зиярәт қилиш имканиға егә болуш яки болалмаслиғида» дегән сөзлиригә орун берилгән еди.

Америка ташқи ишлар министири Блинкенму алдинқи һәптә кишилик һоқуқ кеңишидә сөз қилип, Хитайни уйғурларға ирқий қирғинчилиқ жүргүзүш билән әйиплигән вә БДТ Кишилик һоқуқ алий кеңишиниң докладини елан қилишқа чақириқ қилған еди.

Адриян Зенз әпәнди бу һәқтә мундақ деди: «Улар бәлким докладқа бу кетимлик зиярәтниң нәтиҗисини қошуп елан қилишни ойлаватқан болуши мумкин. Амма докладниң нәтиҗиси Хитайни беарам қилишини әнсирәп, елан қилмиған болуши әң чоң еһтималлиқ. Бәлким Хитай өзиниң образиға тәсир көрситишини ойлиған бу докладни Олимпиктин кейин елан қилишни тәләп қилған болуши, һәтта бу кетимки зиярәттин кейин елан қилишни тәләп қилған болуши мумкин.»

Кишилик һоқуқни күзитиш тәшкилати Хитай ишлири бойичә директори Софи Ричардсон өзиниң бу һәқтики пикрини оттуриға қоюп мундақ деди: «БДТниң әң жуқири дәриҗилик кишилик һоқуқ дипломати кишилик һоқуқ дәпсәндичилигиниң зиянкәшлигигә учриғанлар билән бир сәптә турмиди. Қаримаққа, у (Мишель Бачелет) зулумға учриғанларниң әмәс, залимниң йенида турушни таллиғандәк туриду. әгәр бу кетимлик тәкшүрүш хизмитидә сәмимий болса, алди билән тәйярлиған докладини ашкарилисун. Әгәр у дунияға, болупму уйғурларға бу 5-айдики зияритиниң кишилик һоқуқ нуқтисидин ишәнчлик, очуқ-ашкарә болидиғанлиғини билдүрмәкчи болса, алди билән докладни елан қилиши керәк.У бу арқилиқ пәқәт өзиниң ишәнчликлиги вә қанун бойичә иш беҗириватқанлиқ етибарини йоқ қилмастин, бәлки йәнә БДТ ниң кишилик һоқуқ системисиниң ишәнчликлиги вә қанунлуқ етибарини хәтәргә учритиватиду».

ДУҚ. ТВ.

жамаәт активлири

ҖАМАӘТ ИЧИДӘ ӨТҮЛГӘН КӨП ЖИЛЛИҚ ПААЛИЙӘТ

Һәр бир инсанниң жамаәт ичидә тонулуши вә униң һөрмитигә сазавәр болуши, бу инсанниң шу жамаәткә қарита болған алақиси, хизмитигә бағлиқ. Мошу бизниң мақалимизда пүтүн һаятида һалал әмгәк қилип кәлгән вә көп жиллардин бери уйғур жамаәтчилигигә актив хизмәт қилип келиватқан һөрмәтлик Һапизова Хасийәт һәдимиз тоғрисида гәп болмақчи. Ғоҗәхмәт қизи Хасийәт һәдимиз 1950-жили Уйғуристанниң Ғулҗа шәһиридә туғулған. У ата-аниси билән 1958-жили күз ейида ана вәтәнни тәрк етип Совет Иттипақиға көчүп чиққан. 1963-жилдин башлап Чүй вилайити, Аламедин наһийәсиниң «Ала-Тоо» йезисида яшап кәлмәктә. Һәдимизниң әмгәк паалийити үзлүксиз 40-жилдин артуқ. У 1963-жилдин башлап та 2008-жилғичә, йәни пенсияғә чиққичә «Ала-Тоо» йезисиниң үзүмзарлиғида звено башлиғи, кейинәрәк бригадир қатарлиқ лавазимларда ишлигән. Мана мошу жилларда һәдимиз өзиниң һалал вә шанлиқ әмгәклири үчүн һөкүмәт тәрәптин «Ударник коммунистического труда», «Победитель социалистического соревнования» қатарлиқ медаллар, вә башқа көплигән пәхрий ярлиқлар вә тәшәккүрнамилар билән мукапатланған.

Йеқинда, 13-март күни «Ала-Тоо» йезисиниң уйғур жамаити Хасийәт һәдимизниң 30 жилдин ошуқ мошу йеза Уйғур аяллири кеңишигә рәислик сүпитидин истипаға чиқиши мунасивитигә беғишланған жиғин-зияпәт мәрикиси болуп өтти. Мошу мәрикигә Қирғизстан уйғурлири «Иттипақ» җәмийитиниң рәиси Әсқәр Қасими, «Иттипақ» гезитиниң муавин муһәррири Абдурәхим Һапизи, «Иттипақ» җәмийити Аяллар комитетиниң рәиси Турсунай Қасим башлиқ аяллар топи, вә мошу йезиниң актив ақсақаллири, кишилиридин Авакри Хатбақиев, мошу йезиниң ж и г и т б е ш и Абдукейим Розиев, Камилҗан Ниязов, Ярмуһәммәт вә башқилар қатнашти вә сөзгә чиқишти.

Сөзгә чиққанлар, Хасийәт һәдимизниң мошу йезидики Уйғур аяллири кеңишиниң узун жиллиқ рәиси сүпитидики вә «Иттипақ» җәмийитигә қошқан актив паалийәтлирини мәдһийиләп, өзлириниң чоңқур миннәтдарлиғини изһар қилишти. Көп жиллардин бери җамаәт ишлириға, «Иттипақ» җәмийитиниң паалийәтлиригә актив қатнишип кәлгәнлиги вә мошу йеза Уйғур аяллири кеңиши рәислигидин истипаға чиқиши мунасивити билән «Иттипақ» җәмийитиниң рәиси Әсқәр Қасими Хасийәт һәдимизгә Тәшәккүрнамә, гүлләрни вә соғиларни тапшурди. Бу тәнтәнилик узутуш мурасими мошу йеза Аяллар кеңишиниң йеңи рәиси Ибадәт Нурумованиң өйидә өткүзүлди.

Мошу мунасивәттин пайдилинип, һөрмәтлик Ғоҗахмәт қизи Хасийәт һәдимизгә биринчи новәттә сақ-саламәтлик, узун өмүр вә аилисигә бәхит-саадәт вә паравәнликләрни тиләймиз!

Зумрәт Һаким.

Абдурәхим Һапизиниң фотосүрити

ئامېرىكا دېموكراتىيەنى ئىلگىرى سۈرۈش فوندى نەد نىڭ ئىقتىسادى ياردىمى ۋە دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ ئۇيۇشتۇرۇشى بىلەن 25 ـ مارت كۈنى كەچتە تۈركىيەنىڭ بۇرسا شەھرىدىكى رامادا مېھمانخانىسىدا باشلانغان ئۇيغۇر ياشلىرىنى تەربىيەلەش كۇرسى 27 ـ مارت كۈنى مۇۋاپپىقىيەتلىك ھالدا ئاخىرلاشتى،كۇرسقا ئاساسلىغى تۈركىيە،ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە ياۋروپا ئەللىرىدىن بولۇپ 43 نەپەر ئۇيغۇر ياش ئىشتىراك قىلدى.

مەزكۇر كۇرسنىڭ 25 ـ مارت كەچتە ئۆتكۈزۈلگەن ئېچىلىش مۇراسىمىغا كۇرستانتلىرىمىزدىن سىرت يەنە دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيى ۋەخپىنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى بىلەن مەخسۇس ئاۋتوبۇستا ئىستانبۇلدىن كەلگەن شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىز، بۇرسا ئوسمانغازى رايونلۇق ھۆكۈمەتنىڭ باشلىقلىرى ۋە پارلامېنت ئەزالىرى، بۇرسا ئۇلۇداغ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مەسئۇللىرىدىن بولۇپ 100 دىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى.

كۇرسنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمى تۈركىيە ۋە شەرقىي تۈركىستاننىڭ ئىستىقلال مارشى بىلەن باشلاندى.

نۆۋەتتە ئامېرىكىدا خىزمەت زىيارىتىدە بولۇۋاتقان دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ رەئىسى دولقۇن ئەيسا ئەپەندىم كۇرسنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىغا سىن ئارقىلىق قاتنىشىپ قىلغان سۆزىدە، بۇ نۆۋەتلىك ياشلارنى تەربىيەلەش كۇرسىنى ماددى ۋە مەنىۋي جەھەتتىن قوللاپ قۇۋۋەتلىگەن بۇرسا ئوسمانغازى رايونلۇق ھۆكۈمەتكە ۋە بۇرسا ئۇلۇداغ ئۇنىۋېرسىتېتىغا ئالاھىدە رەھمەت ئېيتىش بىلەن بىرگە،مۇستەبىت خىتاي ھاكىمىيىتىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندا ئۇيغۇرلارنى ئاساس قىلغان يەرلىك خەلقلەرگە يۈرگۈزۈۋاتقان ئىرقىي قىرغىنچىلىقى ۋە ئىنسانىيەتكە قارشى جىنايەتلىرىنىڭ ھازىرمۇ ھەم جىددى داۋام قىلىۋاتقانلىقىنى،ھازىرغىچە ئۇيغۇر ئىرقىي قىرغىنچىلىقى ئامېرىكا باشچىلىقىدىكى 9 غەرب دۆلىتى تەرىپىدىن رەسمىي يوسۇندا قوبۇل قىلىنغان بولسىمۇ ئەپسۇسكى تۈرك ـ ئىسلام ئەللىرىنىڭ ھەممىسىنىڭ دىگۈدەك ئۇيغۇر ئىرقىي قىرغىنچىلىقىغا قارىتا سۈكۈت قىلىش ۋە كۆرمەسكە سېلىۋېلىش پوزىتسىيەسىدە بولۇپ كەلگەنلىكىنى،بۇنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىنى چوڭقۇر دەرىجىدە رەنجىتكەنلىكىنى ئىپادە قىلدى.

دولقۇن ئەيسا ئەپەندىم سۆزىدە يەنە كېيىنكى مەزگىللەردىن بۇيان تۈركىيە تاشقى ئىشلار مىنىستىرى مەۋلۇت چاۋۇش ئوغلۇ ئەپەندىمنىڭ مەيلى ب د ت يىغىنلىرىدا بولسۇن ياكى ئىسلام ھەمكارلىق تەشكىلاتىنىڭ يىغىنلىرىدا بولسۇن خىتاينىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقى ئۈستىدىن يۈرگۈزۈۋاتقان بېسىم ۋە زۇلۇم سىياسىتىنى ئاشكارە ھالدا تەنقىتلەشكە باشلىغانلىقىنى ۋە بۇنۇڭ ياخشى بىر يۈزلىنىش ئىكەنلىكىنى، شەرقىي تۈركىستان خەلقى بىلەن قان قېرىنداش بولغان

تۈركىيەنىڭمۇ ئامېرىكا باشچىلىقىدىكى غەرب ئەللىرىدىن ئۈلگە ئېلىپ ئۇيغۇر ئىرقىي قىرغىنچىلىقىنى رەسمىي يوسۇندا قوبۇل قىلىشىنى ۋە خىتايغا قارشى جازا ۋە ئېمبارگو تەدبىرلىرىنى يولغا قويۇشىنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى ئەسكەرتىپ ئۆتتى.

كۇرسنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىدا سۆز قىلغان بۇرسا ئوسمانغازى رايونلۇق ھۆكۈمەتنىڭ مەسئۇللىرى ۋە بەزى پارلامېنت ئەزالىرى ئۆزلىرىنىڭ شەرقىي تۈركىستان خەلقىغە بولغان قوللۇشىنى ئوچۇقچە ئىپادە قىلىش بىلەن بىرگە، دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيى تەرىپىدىن ئۇيۇشتۇرۇلغان ئۇيغۇر ياشلىرىنى تەربىيەلەش كۇرسىنىڭ بۇرسادا ئۆتكۈزۈلگەنلىكىدىن غۇرۇر تۇيغانلىقلىرىنى ئىپادە قىلىشتى.

ئېچىلىش مۇراسىمىدا دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى پەرھات يورۇڭقاش، دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيى ۋەخپىنىڭ رەئىسى ئابدۇرەشىت ئابدۇلھامىت، قۇرۇلتاي ياشلار كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئەركىن زۇنۇن ۋە مۇئاۋىن مۇدىرى ئابدۇقادىر ئابدۇكېرىم قاتارلىقلار تەرىپىدىن بۇ نۆۋەتلىك كۇرۇسنىڭ ئۆتكۈزۈلۈشىگە ماددى ۋە مەنىۋي جەھەتتىن ياردەم بەرگەن بۇرسا ئوسمانغازى رايونلۇق ھۆكۈمەتنىڭ مەسئۇللىرى ۋە بەزى پارلامېنت ئەزالىرىغا قۇرۇلتاي نامىدىن شەرەپنامە تەقدىم قىلىندى.

دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيى ۋەخپىنىڭ رەئىسى ئابدۇرەشىت ئابدۇلھامىت ئەپەندىم ئېچىلىش مۇراسىمىدا قىلغان سۆزىدە دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيى ۋە ئۇنىڭ خەلقئارا سىياسى سەھنىلەردە ئېلىپ بېرىۋاتقان پائالىيەتلىرى ھەققىدە قىسقىچە ئىزاھات ۋە چۈشەنچە بېرىپ ئۆتتى ۋە ئاتايىتەن ئىستانبۇلدىن كېلىپ كۇرسنىڭ ئېچىلىش مۇراسىمىغا قاتنىشىپ كۇرسانتلىرىمىزغا مەدەت بەرگەن شەرقىي تۈركىستانلىق قېرىنداشلىرىمىزغا قۇرۇلتاي رەئىسى دولقۇن ئەيسا ئەپەندىم نامىدىن ئالاھىدە مىننەتدارلىق بىلدۈردى.

3 كۈنلۈك كۇرس جەريانىدا گېرمانىيەدىن بىۋاستە كېلىپ كۇرسقا قاتناشقان دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى پەرھات يورۇڭقاش ئەپەندىم "دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ قۇرۇلۇشى ۋە ئۇنىڭ ئۇيغۇر دەۋاسىدىكى رولى"دېگەن تېمىدا، ئەنقەرەدىن كېلىپ قاتناشقان قۇرۇلتاينىڭ مۇئاۋىن رەئىسى دوكتور ئەركىن ئەكرەم "شەرقىي تۈركىستاننىڭ مۇستەملىكە قىلىنىشى ۋە ئۇنىڭ ھازىرقى قىرغىنچىلىقتىكى رولى"دېگەن تېمىدا، ئەنگلىيەدىن كېلىپ قاتناشقان قۇرۇلتاي لوندون ئىشخانىسىنىڭ دىرېكتورى رەھىمە ماھمۇت خانىم " خەلقئارالىق تەشەببۇس ئۈچۈن ئىستراتېگىيە چۈشەنچىسىنى تەرەققىي قىلدۇرۇش " دېگەن تېمىدا مەخسۇس لېكسىيە بەردى.

ئۇندىن باشقا يەنە 10 نەپەر چەتئەللىك ۋە ئۇيغۇر مۇتەخەسسىس "قانداق قىلىپ ئۈنۈملۈك ھالدا تەشكىلاتلارنى سەپەرۋەر قىلىش، خەلقئارالىق ئىنسان ھەقلىرى تەشەببۇسى، ئىجتىمائىي ئالاقە قورالى ۋە مەتبۇئاتلاردىن ئۈنۈملۈك پايدىلىنىش قاتارلىق تېمىلاردا مەخسۇس لېكسىيەلەر بەردى. ئارقىدىن مەزكۇر كۇرسقا ئىشتىراك قىلغان ئوقۇغۇچىلار بىلەن مەزكۇر تېمىلار بويىچە مۇزاكىرە ئېلىپ بېرىلدى. كۇرسنىڭ ئاخىرقى كۈنى گۇرۇپپىلار بويىچە مۇزاكىرە ئۆتكۈزۈلۈپ، مۇزاكىرە نەتىجىلىرى ئوتتۇرىغا قويۇلدى.

بۇ نۆۋەتلىك كۇرسنىڭ ئاساسلىق مەقسىدى بولسا ياشلىرىمىزنىڭ ھازىرقى يەرشارى تەشۋىقات مۇھىتى ۋە خىرىسقا بولغان چۈشىنىشىنى يۇقىرى كۆتۈرۈپ، خەتەرلىك مۇھىتتا كىشىلىك ھوقۇقنى تەشەببۇس قىلىش ئىقتىدارىنى ئۆستۈرۈش،ئۆزىگە مۇناسىۋەتلىك بولغان دۆلەتلەردە ئېنىق بولغان پىلانلار ئۈستىدە ھەركەت ئېلىپ بارالايدىغان، تۈركىيە ياكى خەلقئارادا ئاڭ سەۋىيىسى يۇقىرى بولغان بىر گۇرۇپپا ياش پائالىيەتچىلەرنى شەكىللەندۈرۈشتىن ئىبارەت.

دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيى 2005 ـ يىلىدىن بۇيان دۇنيانىڭ ھەرقايسى ئەللىرىدە مەخسۇس ئۇيغۇر ياشلىرىنى تەربىيەلەش كۇرۇسلىرىنى ئۆتكۈزۈپ كەلمەكتە،تۈركىيەدىكى تۇنجى قېتىملىق ئۇيغۇر ياشلىرىنى تەربىيەلەش كۇرسى بولسا 2018 ـ يىلى 13 ـ ئىيول ئىستانبۇلدا ئۆتكۈزۈلگەن ئىدى.

ئۇيغۇر ياشلىرىنى تەربىيەلەش كۇرسىنىڭ تۇنجى قېتىملىقى 2018 ـ يىلى 13 ـ ئىيۇلدىن 15 ـ ئىيۇلغىچە ئىستانبۇل رامادا مېھمانخانىسىدا ئۆتكۈزۈلگەن ئىدى. مەزكۇر كۇرس بۇرۇن ئامېرىكا، گېرمانىيە، شۋېتسىيە، شۋېتسارىيە، بېلگىيە، نورۋېگىيە، گوللاندىيە، كانادا قاتارلىق دۆلەتلەردە ئۇيۇشتۇرۇلغان ئىدى.

كۇرس ئاخىرلاشقان 27 ـ مارت كۈنى بۇرسادىكى رامادا مېھمانخانىسىدىن ئىستانىسمىزنىڭ مەخسۇس زىيارىتىنى قوبۇل قىلغان دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيى ياشلار كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئەركىن زۇنۇن، قۇرۇلتاي ئاياللار كومىتېتىنىڭ مۇدىرى زۇمرەتئاي ئەركىن ۋە قۇرۇلتاي ياشلار كومىتېتىنىڭ مۇئاۋىن مۇدىرى ئابدۇقادىر ئابدۇكېرىملەر ئىستانىسمىزنىڭ مەخسۇس زىيارىتىنى قوبۇل قىلىپ بۇ نۆۋەتلىك كۇرس ھەققىدە مەلۇمات بېرىلىشتى.

DUQ.TV

دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ رەئىسى دولقۇن ئەيسا ئەپەندىمنىڭ 24 ـ مارت كۈنى باشلانشان ئامېرىكىدىكى خىزمەت زىيارىتى داۋام قىلماقتا.

26 ـ مارتتىن 27 ـ مارتقىچە ئامېرىكانىڭ پايتەختى ۋاشىنگتوندا چاقىرىلغان ۋە قىسقارتىلغان نامى ئۇنپو دەپ ئاتالغان "ۋاكالەتسىز مىللەتلەر تەشكىلاتى" نىڭ 16 ـ قېتىملىق ئومومىي يىغىنىغا قاتناشقان دولقۇن ئەيسا ئەپەندىم،ئارقىدىنلا قۇرۇلتاي ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى ۋە ئامېرىكا ئۇيغۇر كىشىلىك ھوقوق قۇرۇلۇشىنىڭ دىرېكتورى ئۆمەر قانات ئەپەندىمنىڭ ھەمرالىقىدا ئامېرىكا ئۇيغۇر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى كۈززات ئالتاي ئەپەندىم بىلەن مەخسۇس ئۇچرۇشۇش ئېلىپ بارغان ئىدى.

30 ـ مارت كۈنى قۇرۇلتاي رەئىسى دولقۇن ئەيسا ئەپەندىم قۇرۇلتاي ئىجرائىيە كومىتېتىنىڭ رەئىسى ئۆمەر قانات،مۇئاۋىن رەئىسى ئىلشات ھەسەن كۆكبۆرە،قۇرۇلتاينىڭ

ئالىي مەسلىھەتچىسى دوكتور رىشات ئابباس،ئۇيغۇر ھەرىكىتى تەشكىلاتىنىڭ رەئىسى روشەن ئابباس ۋە قۇرۇلتاينىڭ سابىق باش تەپتىشى، ئامېرىكا ئۇيغۇر تەتقىقات مەركىزىنىڭ دىرېكتورى ئابدۇلھەكىم ئىدرىسلەرنىڭ ھەمرالىقىدا ئامېرىكا ھۆكۈمىتىنىڭ يېڭىدىن تەيىنلەنگەن دىنىي ئەركىنلىك ئالاھىدە ۋەكىلى راشاد ھۈسسائىن ئەپەندىمنىڭ ئىشخانىسىنى زىيارەت قىلىپ ئۇنىڭ بىلەن شەرقىي تۈركىستان ۋە ئۇيغۇرلار مەسىلىسى ھەققىدە سۆھبەت ئېلىپ باردى.

شۇ كۈنى قۇرۇلتاي ھەيتى يەنە ئامېرىكا تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىگىنى زىيارەت قىلىپ مىنىستىرلىكنىڭ مۇناسىۋەتلىك مەسئۇل خادىملىرى بىلەن مەخسۇس ئۇچرۇشۇشلار ۋە سۆھبەتلەر ئېلىپ باردى.

ئارقىدىن قۇرۇلتاي ھەيئەتى ئامېرىكا دۆۋلەت مەجلىسىنى زىيارەت قىلىپ،بىر قىسىم پارلامېنت ئەزالىرى بىلەن ۋە نۆۋەتتە ئامېرىكىدا زىيارەتتە بولۇۋاتقان ئەنگلىيە پارلامېنتىنىڭ ئەزاسى نۇسرەت غەنى قاتارلىقلار بىلەن كۆرۈشۈپ سۆھبەت ئېلىپ باردى. پارلامېنتتىكى كۆرۈشلەردە كوممۇنىزم قۇربانلىرى خاتىرە فوندىنىڭ تەتقىقاتچىسى ئادرىئان زەنس ۋە دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ ئامېرىكا ۋەكىلى ۋە ئامېرىكا ئۇيغۇر بىرلەشمىسىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى ئەلفىدار ئىلتەبىرلەرمۇ دولقۇن ئەيسا باشچىلىقىدىكى قۇرۇلتاي ھەيئىتى بىلەن بىرگە بولدى.

DUQ.TV

Юбилейный концерт Рушангуль Момуновой

В Бишкеке прошел творческий и юбилейный концерт Рушангуль Момуновой

17 марта 2022 года, в Бишкеке в уютном банкет-зале «Ават» состоялся творческий и юбилейный вечер певицы Рушангуль Момуновой.

В ходе концерта она исполнила народные и эстрадные песни. Также певица представила вниманию слушателей свои собственные песни.

С поздравительной речью по случаю ее 50-ти летнего юбилея выступил председатель Общественного объединения уйгуров «Иттипак» КР Аскар Касымов, он вручил талантливой Рушангуль Момуновой благодарственное письмо, цветы и подарки. Также, с теплыми пожеланиями поздравила ее председатель Комитета женщин Общественного объединения уйгуров «Иттипак» Турсунай Касымова.

На этот вечер были приглашены артисты из Алматы, которые пели свои самые лучшие песни из своих репертуаров. Ведущим вечера был приехавший гость из Алматы Бахитжан Сауржан, а также гости из г.Алматы.

С поздравлениями и своими лучшими песнями выступили наши любимые соотечественники. Это ансамбль «Интизар», народный артист КР Султан Каримов, Шамшинур Бакирова, Алымжан Розиев, Шухрат Якубов, Самина, ансамбли танца «Юлтуз» и «Санам» и другие участники. Специально накрытые столы для этого вечера были вкусными и аппетитными. Было много сюрпризов, теплых слов и пожеланий в адрес талантливой Рушангуль Момуновой.

Гости вечера не хотели отпускать певицу.

В завершении вечера поклонники Рушангуль Момуновой фотографировались с ней. Еще раз мы поздравляем Рушангуль Момунову с ее юбилеем. Желаем ей женского счастья, крепкого здоровья и больших творческих успехов.

P. S.

Момунова Рушангуль Акимжановна, родилась в 1972 году, 21 февраля в Казахстане (г. Алматы). Училась в начальной школе, в 1983 году с родителями переехала в Кыргызстан, (г. Кара-Балта), там окончила среднюю школу. В 5 классе отец привел ее в кружок художественной самодеятельности при Доме культуры, где ее обучали народным инструментам, училась играть на дутаре. В 1989 г. уехала в Узбекистан, в г. Ташкент. До 1997 г. жила там, музыку пришлось на время оставить. В 1997 году переехала в г. Бишкек. Здесь она продолжила своему любимому делу, ее учителями были: Мамтимин Мехманов - основатель ансамбля народных инструментов в г. Кара-Балта, Файзулла Темирбеков, Эркин Изимов, Туркестан Усенов, и другие и за это им она очень благодарна. В 2013 г. она целый год обучалась в Институте искусств г.Урумчи СУАР КНР. На данный момент Рушангуль Момунова кроме своей певческой деятельности обучает молодежь играть на народных национальных инструментах.

Зумрат Рузиева.

Фото Абдурахима Хапизова

ПРАЗДНИК ВЕСНЫ И ОБНОВЛЕНИЯ

Вместе с весной к нам пришел прекрасный и замечательный праздник – Бахар байрам. Бахар байрам - самый удивительный, самый нежный праздник весны! Этот день особенный, он согрел лучами солнца, женскими улыбками, украшен россыпью цветов, нежностью.

В преддверии праздника прошло праздничное мероприятие, посвященное женскому дню. Оно проходило в кафе «Инсар». Организаторами которого были Жен.совет общества «Иттипак» во главе с председателем Комитета женщин Общественного объединения уйгуров «Иттипак» Турсунай Касымовой, на котором председатель Общественного объединения уйгуров «Иттипак» Аскар Касымов торжественно вручил благодарственные письма всем представителям жен. советов махаллей республики. Со своим поздравлением выступила депутат Бишкекского городского Кенеша, очаровательная Гульназ Халилова.

На празничном мероприятии также присутствовали гости из Джалал-Абада, Каракола. С зажигательными песнями и танцами выступили наши артисты:

народный артист КР Султан Каримов, ансамбль «Интизар», Рушангуль Момунова, она не только пела, но и была ведущей этого вечера, Шамшинур Бакирова, Алымжан Розиев, ансамбль танца «Юлтуз» и «Санам» и другие участники.

Были проведены интересные конкурсы. Вкусные и изысканные столы радовали гостей. В конце вечера были вручены подарки всем присутствующим гостям. Было много эмоций и улыбок.

Зумрат Рузиева.

Фото автора

УЙҒУР ТӘНҺӘРИКӘТЧИСИ НАРИМАН ҚУРБАНОВ ДУНИЯ МУСАБИҚИСИДӘ ЙӘНӘ АЛТУН МЕДАЛҒА ЕРИШТИ

Қазақстандики рус тиллиқ аммивий әхбарат васитилириниң уйғур жигити Нариман Қурбановниң гимнастика бойичә дуния мусабиқисиниң тәйярлиқ басқучиға қатнишип, алтун медалға еришкәнлиги тоғрилиқ хәвәрләрни тарқатқанлиғи мәлум. Қазақстанниң әң инавәтлик мәтбуатлириниң бири болған «Нур өз» әхбарат агентлиғи елан қилған «гимнастикичи Нариман Курбанов Катар пайтәхти Доха шәһиридә өткән гимнастика бойичә дуния мусабиқисидә ғалип аталди» намлиқ мақалида Нариман Қурбановниң дуния мусабиқисидә алтун медалға еришкәнлиги ейтилған.

Мәзкур мақалида дейилишичә, Нариман Курбанов гимнастиканиң атта оюн көрситиш түрини орунлашта 12.500 номур билән биринчиликни егилигән. Иккинчи орунға Ирландиялик тәнһәрикәтчи Рис Маккленаган, үчинчи орунға Армениялик тәнһәрикәтчи Арутюн Мердинян егә болған.

Қазақстанда туғулуп чоң болған вә Қазақстан дөлитигә вәкиллик қилип Дуния мусабиқилиригә қатнишип, нәтижә қазинип келиватқан Нариман Қурбановниң миллити уйғур болуп, униң нәтижилиридин уйғурлар күчлүк пәхирләнмәктә.

Егилишимизчә, Нариман Курбанов 1997-жили Алмута шәһиридә туғулған. Кичикидин гимнастика билән шуғулланған. У һәр жиллири өткән Дуния мусабиқилиригә қатнишип, чемпион болған. У дәсләп дадисиниң қолида мәшиқләнгән. Униң дадиси Һүсәнжан Қурбановму тонулған гимнастикичи, Қазақстанниң хизмәт көрсәткән тренери.

Нариман Қурбановниң устази, Қазақстанниң хизмәт көрсәткән тренери Махмут Искәндәров әпәнди, мундақ деди: «Нариман Курбанов Қазақстанниң талланма командисиниң әзаси. Әлвәттә, Қазақстан чемпиони. Дуния мусабиқисиниң бир нәччә басқучлириниң ғалиби. Һазир болса у йәнә мусабиқә басқучлириға қатнишип, дуния мусабиқисигә тәйярлиқ қиливатиду. Нариман бир нәччә хәлиқара мусабиқиләрниң ғалиби. У келәчәктә Мисир вә Әзәрбәйжанда өтидиған Дуния мусабиқиси басқучлириға қатнишип, сөзсиз биринчиликни, я болмиса алдинқи үч орунниң бирини егилиши лазим. Шундақ болған тәғдирдә, амма мениң униңға көзүм йетиду, шундақла Нариман жуқури дәрижилик гимнастикичи, әнә шу икки басқучтин өтсә, у дуния мусабиқисигә йолланма алиду. Пәқәт хаталиқ өткүзмәслиги вә жиқилип чүшмәслики керәк. Ишлиримиз яхши болса, у 2023-жили Франциядә өтидиған олимпик оюнлириға қатнишиду. Нариманда буниңға яхши асаслар бар. Шундақла алдимизда Асия оюнлири туриду. Униңға бизниң бәш адәмдин ибарәт командимиз тәйярлиниду. Бу мусабиқигә Япония, Хитай, Җәнубий Корея, Шималий Корея, Тәйвән, Тайландниң әң күчлүк командилири қатнашмақчи. Қазақстан командисиму шулар қатариға кириду дегән үмүдтимән».

Ойған

ЧЕЛОВЕК КРАСЕН СВОЕЙ ЦЕЛЕУСТРЕМЛЕННОСТЬЮ

«Человек-кузнец своего счастья» об этом говорят о тех людях, достигших больших успехов в какой-либо сфере жизни.

Одним из таких людей и является Баширов Бахтияр Якубович, 1966 года рождения, родился в г. Фрунзе (нынешний г. Бишкек), Мастер спорта по боксу и Заслуженный тренер по панкратиону. Свою профессиональную, спортивную деятельность Бахтияр Якубович начал в 2011 году, после окончания Новосибирского государственного педагогического университета. В 2000-2006 годах работал тренером-преподавателем в Спортивной клубе «Заря» г. Новосибирска.

Далее его профессионально-спортивная деятельность выглядит так:

2007 - 2015 годы - тренер-преподаватель боксёрского клуба «Сузунец» поселка городского типа Сузунец Новосибирской области (который он основал в 2007 году). На данный момент в этом клубе работает тренером его ученик, Мастер спорта по боксу России Антон Воробьёв. 2000-2021 годы тренер-преподаватель высшей категории НУ(К)ОР Новосибирского училища (колледжа) Олимпийского резерва при клубе «Сузунец». Педагогический стаж Бахтияра Якубовича составляет 20 лет. В прошлые годы он активно участвовал в тренировочных процессах по подготовке сборной спортивной команды Новосибирской области по боксу к чемпионату и первенству Сибирского федерального округа и России.

Имеет высшую квалификационную категорию по должности тренер-преподаватель. Как тренер группы спортивного совершенствования, он подготовил троих мастеров спорта- Баширова Ихтияра, Баширова Дияра и Воробьёва Антона. Воробьёв Антон-финалист кубка России 2014 года (г. Санкт-Петербург), победитель первенства России 2015 года (г.Курган), участник первенства Европы 2015 года (Польша), финалист первенства России 2016 года (г.Тюмень) и чемпион Сибирского федерального округа 2016 года (г.Красноярск).

Баширов Бахтияр

В 2019 году Бахтияру Баширову было присвоено звание Заслуженного тренера по панкратиону. За время работы тренером-преподавателем в Новосибирском училище (колледже) Олимпийского резерва Бахтияр Якубович подготовил из среди студентов училища многих кандидатов в мастера спорта, многие из которых стали впоследствии победителями и призёрами различных межрегиональных так и всероссийских соревнований.

Также Бахтияр Якубович подготовил и тренировал Владислава Гребёнкина, который в 2018 году получил звание Мастера спорта международного класса по панкратиону. Также, он является победителем турнира «Золотой шлем», который проходил в г. Омск (Россия) и в 2017 году он стал серебряным призёром Кубка Мира по панкратиону в городе Москва.

Бахтияр Якубович за время своей спортивной-педагогической деятельности показал себя грамотным специалистом-тренером, ответственно относящийся к своим обязанностям.

В 2020-ом году получил сертификат тренера-инструктора по панкратиону Всероссийской федерации панкратиона Российского спортивного центра «Панкратион».

За большой личный вклад в развитие бокса в Новосибирской области, администрацией Новосибирской области Новосибирской областной федерацией бокса Бахтияр Баширов неоднократно награждался почетными грамотами, поощрениями и получил положительные характеристики. В 2021 году из Новосибирска переехал в город Бишкек.

В 1996 году он стал мастером спорта Кыргызстана по боксу.

В настоящее время Бахтияр Баширов работает старшим преподавателем физкультуры в Бишкекском Международном медицинском институте для иностранных студентов. Имеет троих детей. Старший сын -Ихтияр является Мастером спорта по боксу РФ. На данный момент занимается коммерческой деятельностью, живёт в городе Новосибирске.

Младший сын-Дияр также является Мастером спорта по боксу, живёт в жилмассиве «Дружба» г.Алматы, женат. Дочь- Жасмина является кандидатом в Мастера спорта по подводному плаванию, живёт в г. Новосибирске.

Исходя из спортивных успехов Бахтияра Баширова и задал ему такой вопрос: *«Какие факторы способствуют человеку, чтобы он занял достойную социальную нишу в жизни?»* На этот вопрос он ответил так: «Чтобы этого достичь, человек должен обладать следующими положительными качествами: во-первых, он должен быть психологически устойчив. Во-вторых, он должен обладать сильным, волевым характером. В-третьих, человеку прежде всего нужна моральная поддержка близких.

Благодаря вышеотмеченным качествам Бахтияр Баширов достиг больших спортивных успехов и званий в своей жизни.

Пользуясь этим случаем, мы пожелаем Бахтияру Якубовичу крепкого здоровья, больших спортивных успехов, успехов в подготовке будущих чемпионов Кыргызстана, Мира и Олимпийских игр.

Абдурахим Хапизов.

Фото из личного архива Бахтияра Баширова

Боксерский клуб «Сузунец»,2010г.

ҚАЗАҚСТАНДИКИ УЙҒУРЛАР ДАҢЛИҚ ШАИР ИЛИЯ БӘХТИЯНИ ХАТИРИЛИДИ

Қазақстанда уйғур тилида чиқиватқан мәтбуат сәһипилири вә шуниңдәк ижтимаий таратқуларднн мәлум болушичә, бу жил мәмликәт бойичә талантлиқ уйғур шаири, «Һаят даванлири», «Достларға совға», «Өмүр шундақ өтиду», «Мениң билән муңдашқин» қатарлиқ шеирий топламларниң аптори Илия Бәхтиянниң 90 жиллиқ тәвәллудиға беғишланған һәр хил паалийәтләр уюштурулмақта.

Илия Бәхтия өткән әсирниң 60-80-жиллири Қазақстанда ижадийәт билән шуғуллинип, уйғур әдәбиятиниң, болупму поезия саһәсиниң тәрәққиятиға чоң төһпә қошқан, һәмдә шеирлири асасида нахшилар йезилип, хәлиқ ичидә кәң тарқалған даңлиқ шаирларниң биридур. Йеқинда жумһурийәтлик уйғур етно-мәдәнийәт мәркизиниң уюштуруши билән тор арқилиқ «Илия Бәхтия – кутлуқ макан күйчиси» мавзусида илмий муһакимә жиғини болуп өтти. Униңға жәмийәтлик тәшкилатларниң вәкиллири, алимлар, муәллимләр, язғучилар, яшлар қатнашти.

Илмий муһакимә жиғинини ачқан Жумһурийәтлик уйғур этно-мәдәнийәт мәркизиниң рәиси, Қазақстан хәлқи Ассамблеяси кеңишиниң әзаси Шаһимәрдан Нурумов Илия Бәхтиянниң пәқәт уйғур әдәбияти бойичила әмәс, бәлки пүткүл Қазақстан әдәбиятида чоңқур из қалдурған бир шаир екәнлиги, униң әсәрлириниң қайта-қайта нәшир қилинип, тәвәллудиниң хатирилиниватқанлиғини алаһидә тәкитлиди. У йәнә мошу жилниң авғуст ейида шаирниң туғулған журти Ачиноқа йезисида әдибниң 90 жиллиғиға беғишланған чоң мурасимниң өтидиғанлиғини, өзиниң әнә шу даңлиқ шаирниң юртдиши болғанлиғи билән пәхирлинидиғанлиғини билдүрди.

Абай намидики Қазақ миллий педагогика университети, Шәрқ филологияси вә тәржимә бөлүминиң чоң оқутқучиси, филология пәнлириниң намзити Шаирәм Баратова «Илия Бәхтия – кутлуқ макан күйчиси» мавзусида мәхсус доклад бәрди. У әдибниң өмүр баяни вә ижадийити тоғрисида тәпсилий тохталди.

Жиғинда сөзгә чиққан, йәнә шу университетниң профессори Гүлсүм Абдурахманова, Муқағали Мақатаев қазақ хәлқиниң қанчилик дәрижидә сөйүмлүк шаири вә пәрзәнти болса, Илия Бәхтиянниңму уйғур хәлқиниң талантлиқ, сөйүмлүк шаири екәнлигини алаһидә тәкитлиди. У шаирниң уйғур әдәбиятида муһәббәт лирикисиниң, пукралиқ лирикисиниң, сатира жанриниң, балилар поэзиясиниң һәртәрәплимә бейишини тәминлигән әдип екәнлигини оттуриға қойди. У йәнә һәр икки шаирниң өз вәтинигә, туғулған журтиға, һаятқа зор муһәббәт бағлиғанлиғини, Илия Бәхтиянниң пәқәт шаирла әмәс, бәлки һәм тәржиман, һәм журналист болғанлиғини билдүрди.

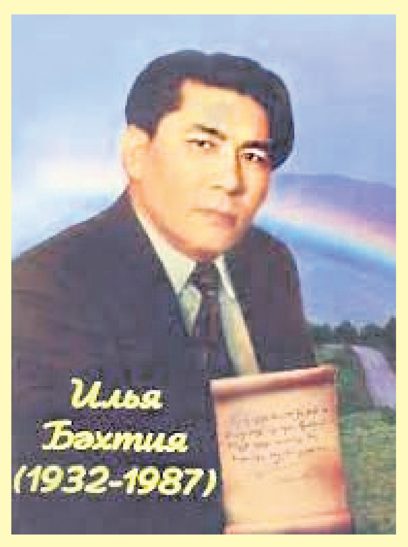

Мустәқил тәтқиқатчи, хәлиқара «Кутадғу билик» институтиниң мудири Әбләт Сәмәт барлиқ жиғин қатнашқучилирини Норуз байрими билән тәбрикләди. У Илия Бәхтияға охшаш әдибләр ижадийитиниң уйғурлар үчүн мәшъәл болуп хизмәт қилидиғанлиғини оттуриға қоюп, мундақ деди: «84-85-жилдин кейин Оттура Асия, болупму Қазақстандики нурғунлиған әсәрләр, шаирлиримизниң идеялири бизниң журтимизға йетип барди. Бу шеирларниң тәсири билән биздә үмүт вә ишәнч туғулди. Илия Бәхтия шеирлириниң ана журтта нәқәдәр муһим роль ойниғанлиғини тәсәввур қилалаймиз. Шу вақитта ана журтта нәшир қилинидиған гезит-журналларда Илия Бәхтиянниң шеирлири техиму көпийишкә башлиған еди.»

Қирғизстандин, Қирғизстан уйғурлири «Иттипақ» жәмийитиниң муавунрәиси, «Иттипақ» гезитиниң баш муһәрририниң орунбасари, пәлсәпә пәнлириниң намзити Әкбәржан Бавдунов «Иттипақ» жәмийити намидин жумһурийәтлик уйғур этно-мәдәнийәт мәркизи вә униң тәркивидики Алимлар кеңишиниң бир нәччә жилдин буян муһим вә мәзмунлуқ паалийәтләрни уюштуруп келиватқанлиғини алаһидә тәкитләп, миннәтдарлиқ билдүрди. У Илия Бәхтиянниң Иккинчи дуния урушидин кейинки Қазақстан уйғур әдәбиятиниң риважлинишиға асаслиқ төһпә қошқанлиғини, 1955-жилдин кейин уйғур елидин Совет Иттипақиға Зия Сәмәди, Хелил Һәмраев, Мәсимжан Зулпиқаров қатарлиқ әдибләрниң көчүп чиқиши, Қазақстан совет уйғур әдәбиятиниң шәкил вә мәзмун жәһәттин йүксилишидә муһим роль ойниғанлиғини илгири сүрди. У өзиниң Илия Бәхтия шеирлирини сөйүп оқуйдиғанлиғини, хатирә жиғинини өткүзүш арқилиқ әдибкә йәнә бир қетим һөрмәт көрситиливатқанлиғини тәкитлиди.

Жиғинға иштирак қилған Өзбәкистан жумһурийәтлик уйғур мәдәнийәт мәркизиниң рәиси Һүсән Искәндәров, Өзбәкистан уйғур мәдәнийәт мәркизиниң Ташкәнт вилайәтлик бөлүми рәисиниң орунбасари, Өзбәкистан Язғучилар иттипақиниң әзаси Нижат Ниязов, шундақла мухбир Гүлбаһар ханим Илия Бәхтия тәвәллудиниң мунасивити билән жиғин қатнашқучилирини қизғин тәбрикләди. Улар Өзбәкистан вә Қазақстан уйғурлири оттурисидики мәдәний алақиләрни күчәйтиш үчүн бирликтә һәрикәт қилишниң муһимлиғини көрсәтти. Улар Илия Бәхтияға охшаш уйғур хәлқиниң атақлиқ язғучи вә шаирлирини хатириләш, уларниң әсәрлирини нәшир қилиш арқилиқ, яш әвладни миллий роһта тәрбийәләшниң муһимлиғини тәкитлиди.

Жиғинда мунбәргә чиққан башқиму докладчилар вә сөзлигүчиләр Илия Бәхтиянниң ижадийитигә жуқири баһа берип, жиғинни уюштурғучиларға өзлириниң миннәтдарлиғини изһар қилди.

Егилишимизчә, Илия Бәхтия 1932-жили Алмута вилайитиниң уйғур наһийәсигә қарашлиқ чоң Ачиноқа йезисида дунияға кәлгән. 1937-жили Өзбәкистанда хизмәт қилидиған дадисиниң иниси, дадисидин кичик айрилған бәш яшлиқ Илия билән билләуниң чоң акисини Ташкәнт шәһиригә елип кетиду. педагоглар аилисигә келип қалған кәлгүси шаир мәктәпкә тәйярлинип, өзбәкләрниң «Алпамиш» дастанини ядлап бариду. 1941-жили у туғулған журтиға қайтип келиду. Ғалҗат, Кәтмән йезилирида дәсләпки билим алған. У 1953-жили Алмутидики Абай намидики Педагогика институтиниң қазақ тили вә әдәбияти факултетиға оқушқа чүшиду. Андин у Кәтмән оттура мәктивидә муәллимлик қилиду. 1958-жили «Жазуши» нәшриятиға муһәррир болуп келиду. Кейинирәк Радио-телевизия комитетиниң уйғур тәһриратида баш муһәррир вәзиписини атқуриду. 1973-жили Илия Бәхтия Москва шәһиридики икки жиллиқ Горький намидики әдәбият институтиға оқушқа әвәтилиду һәм уни мувәппәқийәтлик тамамлап, ижадийәткә киришиду. Шаир Илия Бәхтия 1987-жили 55 йешида вапат болған.

ОЙҒАН, АЛМУТА
2022-03-30

دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيى 12 ـ مارت كۈنى ئاۋستىرالىيەنىڭ ئادەلائىد شەھرىدىكى جەنوبى ئاۋستىرالىيە ئىسلام جەمئىيتىنىڭ ۋاندانا مەركىزىدە تەقدىرلەش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈپ، ئۇزۇن يىللىق پىشقەدەم كۆرەشچىمىز ۋە مىللىي ئۇستازىمىز ئەھمەت ئىگەمبەردى ئەپەندىم بىلەن مىللىي ئەدىبىمىز ۋە پىشقەدەم كۆرەشچىمىز سۇيۇنگۈل چانىشېۋ خانىمغا قۇرۇلتاي نامىدىن شەرەپنامە تەقدىم قىلدى.

دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ ئۆتكەن يىلى 11 ـ ئايدا چېخىيەنىڭ پايتەختى پىراگدا ئۆتكۈزۈلگەن 7 ـ نۆۋەتلىك ئومۇمىي ۋەكىللەر قۇرۇلتىيىدا ئەھمەت ئىگەمبەردى ۋە سۇيۇنگۈل چانىشېۋ خانىمنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان بىر قىسىم پىشقەدەم كۆرەشچىلىرىمىزگە ۋە مىللىي ئۇستازلىرىمىزغا ئۇلارنىڭ ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان شەرقىي تۈركىستان مىللىي مۇستەقىللىق كۈرۈشىمىز ئۈچۈن قوشقان تۆھپىسى ۋە كۆرسەتكەن پىداكارلىقى ئۈچۈن قۇرۇلتاي نامىدىن مەخسۇس شەرەپنامە تەقدىم قىلىنغان، ئەپسۇسكى ئاۋستىرالىيەدە ياشاۋاتقان ئەھمەت ئىگەمبەردى ۋە سۇيۇنگۈل چانىشېۋ خانىم سالامەتلىك سەۋەبىدىن پىراگدىكى 7 ـ نۆۋەتلىك قۇرۇلتايغا كېلەلمىگەن ئىدى.

شۇ سەۋەپتىن دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ رەئىسى دولقۇن ئەيسا ئەپەندىمنىڭ ھاۋالىسىغا ئاساسەن قۇرۇلتاي ئىچكى ئىشلار كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ۋە قۇرۇلتاينىڭ ئاۋستىرالىيە ۋەكىلى بەختىيار بۆرە ئەپەندىمنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى ۋە رىياسەتچىلىكىدە مەزكۇر مۇراسىم ئۆتكۈزۈلۈپ، قۇرۇلتاينىڭ شەرەپنامىسى ئاۋستىرالىيەدىكى بۇ ئىككى نەپەر مىللىي ئۇستازىمىزغا بىۋاستە تەقدىم قىلىندى.

مۇراسىمغا ئاۋستىرالىيەنىڭ ئادەلائىد شەھرىدە ياشاۋاتقان بىر قىسىم قېرىنداشلىرىمىز ۋە قۇرۇلتاينىڭ ئاۋستىرالىيەدىكى ۋەكىللىرى ئىشتىراك قىلدى.

مۇراسىمدا سۆز قىلغان قۇرۇلتاي ئىچكى ئىشلار كومىتېتىنىڭ مۇدىرى بەختىيار بۆرە، ئاۋستىرالىيە تەغرىتاغ خانىم ـ قىزلار جەمئىيتىنىڭ رەئىسى راملە چانىشېۋ، جەنوبى ئاۋستىرالىيە ئۇيغۇر مەكتىپىنىڭ مۇدىرى يۇلتۇز تىيىپچان قاتارلىقلار سۆز قىلىپ، ئۆزلىرىنىڭ پۈتكۈل ھاياتىنى ۋەتىنىمىز شەرقىي تۈركىستاننىڭ مىللىي مۇستەقىللىق كۈرىشىگە ئاتىغان ۋە بۇ شەرەپلىك يولدا زور بەدەللەر تۆلىگەن مىللىي ئۇستازلىرىمىزدىن ئەھمەت ئىگەمبەردى ۋە سۇيۇنگۈل چانىشېۋ خانىمنىڭ ۋەتەن ـ مىللەت يولىدا كۆرسەتكەن خىزمەتلىرىگە يۇقۇرى باھا بېرىشتى.

ئەھمەت ئىگەمبەردى ۋە سۇيۇنگۈل چانىشېۋامۇ يىغىندا قىلغان سۆزلىرىدە، ئۆزلىرىگە بۇ شەرەپنى لايىق كۆرگەن دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىغا رەخمەت ئېيتىش بىلەن بىرگە، قۇرۇلتاينىڭ خەلقئارا سەھنىلەردە ئېلىپ بېرىۋاتقان ئۈنۈملۈك ۋە ئاكتىپ خىزمەتلىرىگە مۇۋاپىقىيەتلەر تىلەشتى.

DUQ.TV

دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيى قانۇن كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ۋە كانادا ئۇيغۇر ھەقلىرىنى ھىمايە قىلىش قۇرۇلۇشىنىڭ دىرېكتورى مەمەت توھتى ئەپەندىم بىلەن كانادا كونسىرۋاتىپ پارتىيەسىگە مەنسۇپ پارلامېنت ئەزاسى مىچائەل چوڭ ئەپەندىم خەلقئارالىق «ھامىمگە دالائەت (جۇستىكە فور ئاللل) تەشكىلاتى» تەرىپىدىن ئۇيغۇر ھەقلىرىنى ھىمايە قىلىش بويىچە 2021 ـ يىلىنىڭ ئەڭ ياخشىلىرى مۇكاپىتىغا لايىق كۆرۈلدى.

«ھامىمگە دالائەت (جۇستىكە فور ئاللل) تەشكىلاتى» نىڭ كانادا شۆبىسى تەرىپىدىن ئالدىنقى كۈنى ئۆتكۈزۈلگەن ۋە كانادانىڭ ھەرقايسى ساھەلىرىدىكى تونۇلغان زاتلاردىن بولۇپ 200 نەپەردىن ئارتۇق كىشى قاتناشقان كۆركەملىك مۇراسىمدا مەزكۇر مۇكاپىتىغا مەمەت توھتى ئەپەندىم بىلەن پارلامېنت ئەزاسى مىچائەل چوڭ ئەپەندىملەرگە تەقدىم قىلىندى.

بۇ مۇكاپات مەمەت توھتى ئەپەندىم بىلەن مىچائەل چوڭ ئەپەندىملەرنىڭ ئۇيغۇر ئىرقىي قىرغىنچىلىقىنى كانادا خەلقىغە تونۇتۇش ۋە ئۇيغۇر ئىرقىي قىرغىنچىلىقىنىڭ كانادا پارلامېنتىدا قوبۇل قىلىنىشى ئۈچۈن قوشقان تۆھپىلىرى ئۈچۈن بېرىلگەن.

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ سەمىمىي دوستى مىچائەل چوڭ ئەپەندىم مەيلى ئۇيغۇر ئىرقىي قىرغىنچىلىقىنىڭ كانادا پارلامېنتىدا قوبۇل قىلىنىشىدا بولسۇن ياكى كانادا پارلامېنتىدا ئۇيغۇر دوستلۇق گۇرۇپپىسىنىڭ قۇرۇلۇشىدا بولسۇن تۈرتكۈلۈك ۋە باشلامچىلىق رولىنى ئوينىغان ئىدى.

دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ رەئىسى دولقۇن ئەيسا ئەپەندىم بۇ مۇناسىۋەت قىلغان تەبرىك سۆزىدە، دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيىنىڭ ئەڭ ئاساسلىق قۇرغۇچى ئەزالىرىنىڭ بىرى بولغان ئۇزۇن يىللىق پىداكار سىياسى پائالىيەتچىمىز مەمەت توھتى ئەپەندىمنىڭ مەزكۇر مۇكاپاتقا لايىق كۆرۈلگەنلىكىدىن چەكسىز غۇرۇر تۇيغانلىقىنى ئىپادە قىلىش بىلەن بىرگە، مىچائەل چوڭ بىلەن مەمەت توھتى ئەپەندىلەرنى قىزغىن تەبرىكلەيدىغانلىقىنى بىلدۈردى.

DUQ.TV

كانادا پارلامېنتىنىڭ كېڭەش پالاتاسى 28 ـ مارت كۈنى "مەجبۇرىي ئەمگەك ۋە باللارنى مەجبۇرىي ئەمگەككە سېلىش" مەسىلىسى توغرۇلۇق ئىسپات ئاڭلاش يىغىنى ئۆتكۈزدى.

كانادادىكى ئىككى قۇياش ئېنېرگىيەسى كارخانىسى شەرقىي تۈركىستاندىكى مەجبۇرىي ئەمگەك مەھسۇلاتىنى ئىشلىتىشكە چېتىلىپ قالغان، كانادا ھۆكۈمىتىمۇ كانادا كارخانىلىرىنىڭ مال تەمىنلەش لىنىيەسىدە بەزى مەسىلىلەر مەۋجۇتلۇقىنى ئېتىراپ قىلغان.

كانادا ھۆكۈمىتى مال تەمىنلەش لىنىيەسىگە مۇناسىۋەتلىك قانۇن لايىھەسى تۈزۈشنى مۇزاكىرە قىلىۋاتقان بولۇپ، قانۇن تۇرغۇزۇش ئارقىلىق شەرقىي تۈركىستاندىكى مەجبۇرىي ئەمگەك جىنايىتىگە زەربە بەرمەكچى بولغان.

كانادا پارلامېنتى ئاۋام پالاتا ئەزاسى

مايكول چوڭ مىچائەل چوڭ 28 ـ مارت كۈنى كانادا پارلامېنتىدا شەرقىي تۈركىستاندىكى مەجبۇرىي ئەمگەك مەسىلىسى توغرۇلۇق ئۆتكۈزۈلگەن ئىسپات ئاڭلاش يىغىنىدا كانادا تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىگى ئەمەلدارلىرىدىن:

ـ قۇياش ئېنېرگىيەسى مەھسۇلاتلىرى تەكشۈرۈلدىمۇ؟، قانۇنسىز مەھسۇلاتلار تۇتۇپ قېلىندىمۇ؟ دەپ سورىغاندا، كانادا تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىگى تاشقى سودا باش نازارەتچىسى داۋىد ھاتچىسون (داۋىد ھۇتچىسون) "ياق" دەپ جاۋاب بەرگەن، ئاما ئۇ بۇ مەھسۇلاتلاردا بەزى مەسىلىلەر بارلىقىنى بىلدۈرۈپ: "بۇ مەھسۇلاتلار شىنجاڭدىكى كرىستال كرېمىي ماددىسىنى ئىشلىتىشتىن كەلگەن، ئۇنىڭ مەجبۇرىي ئەمگەك بىلەن چېتىشلىگى بولۇش ئېھتىمالى چوڭ. بىزنىڭ بىلگىنىمىزدەك، تەمىنلەش لىنىيەسى مەسىلىسى ناھايىتى مۇرەككەپ، بىر خام ئەشيانىڭ مەنبەسىنى ئىز قوغلاپ تەكشۈرۈش ناھايىتى تەس" دېگەن.

كانادا ھۆكۈمىتى گەرچە 2020 ـ يىل مەجبۇرىي ئەمگەك مەھسۇلاتلىرىنى ئىمپورت قىلىشنى چەكلەش قانۇنىنى ماقۇللىغان بولسىمۇ، ئانچە چوڭ رولى بولمىغان. پەقەت ئۆتكەن يىل 11 ـ ئايدا خىتايدىن كىرگەن بەزى كىيىم ـ كېچەكلەرنى تۇتۇپ قالغان. كانادا تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىگىنىڭ ئېتىراپ قىلىشىچە، كانادا ھۆكۈمىتى كارخانىلارغا "شىنجاڭدىكى سودىدا راستچىل بولۇش خىتابنامىسى" ئىمزالىتىپ، ئۇلاردىن مەجبۇرىي ئەمگەك مەھسۇلاتلىرىنى ئىمپورت قىلماسلىق ۋەدىسى ئالغان بولسىمۇ، بۇ پەقەت "تاشقى سودا كومىسسارلىرى مۇلازىمەت ئورگىنى" بىلەن ئالاقىسى بولغان كارخانىلار بىلەنلا چەكلىنىپ قالغان.

ئاۋام پالاتا ئەزاسى مايكول چوڭ كانادا ھۆكۈمىتىنىڭ زامانىۋى قۇللۇق مەسىلىسىگە قارشى كۈچلۈك سىياسەت ۋە تەدبىر قوللانمىغانلىقىدىن نارازى بولۇپ، "گەرچە بىز ئۆتكەن يىلى مەجبۇرىي ئەمگەك مەھسۇلاتلىرىنى كانادا كىرگۈزۈشنى چەكلەش ۋە ئۇنىڭ ئالدىنى ئېلىش جەھەتتە بەزى تەدبىرلەرنى قوللانغان بولساقمۇ، بۇنىڭدا يەنە نۇرغۇن يوچۇقلار بار" دېگەن.

ئامېرىكا ئۆتكەن يىلىنىڭ ئاخىرىدا "ئۇيغۇر مەجبۇرىي ئەمگىكىنىڭ ئالدىنى ئېلىش قانۇنى" نى ئىجرا قىلىشنى باشلاپ، مەسئۇلىيەتنى تاموژنا خادىملىرىغا ئەمەس، كارخانىلارغا يۈكلىگەندى. كانادا ھۆكۈمىتىمۇ بۇ ئايدا "يەرشارى تەمىنلەش لىنىيەسىدىكى ئېكسپىلاتاتسىيە دوكلاتى" نى ئېلان قىلىپ، قانۇن تۈزۈش ئارقىلىق كانادادىكى تەمىنلەش لىنىيەسىدە مەۋجۇت بولغان مەجبۇرىي ئەمگەك ئامىللىرىنى تۈگىتىپ، چەتئەللەر بىلەن سودا قىلىۋاتقان كانادا كارخانىلىرىنىڭ كىشىلىك ھوقۇقنى دەپسەندە قىلىش جىنايىتىگە شېرىك بولماسلىقىغا كاپالەتلىك قىلماقچى بولغان. بۇ قانۇن ھازىر پىكىر ئېلىش باسقۇچىدا بولۇپ، پات ئارىدا قانۇن تۇرغۇزۇلماقچى ئىكەن.

بۇ ئاينىڭ بېشىدا كانادا پارلامېنتى ئاۋام پالاتا ۋە كېڭەش پالاتاسىنىڭ بىر قىسىم ئەزالىرى "زامانىۋى قۇللۇق قانۇنى" تۈزۈپ چىقىپ، كانادا كارخانىلىرىنىڭ خىتايدىكى كىشىلىك ھوقۇق دەپسەندىچىلىكىگە چېتىشلىق شىركەتلەرگە مەبلەغ سېلىشنى چەكلەشنى تەشەببۇس قىلغان. ئۇلار كانادانىڭ مۇئاۋىن باش مىنىستىرى ھەم مالىيە مىنىستىرى چىستىيا فرىلەند (چىيستىئا فرەئەلاند) گە خەت يېزىپ، كانادا پېنسىيە فوندىنىڭ شەرقىي تۈركىستاندىكى كىشىلىك ھوقۇق دەپسەندىچىلىگى ۋە خىتاي ھەربىي ئىشلار ساھەسىگە چېتىشلىق خىتاي شىركەتلىرىگە مەبلەغ سېلىشىدىن ئەندىشە قىلىۋاتقانلىقىنى بىلدۈرگەن.

ئۆتكەن يىل 2 ـ ئايدا كانادا پارلامېنتى 266 ئاۋاز بىلەن خىتاينىڭ ئۇيغۇرلارغا ئىرقىي قىرغىنچىلىق يۈرگۈزۈۋاتقانلىقى ھەققىدىكى قارارنى ماقۇللىغانىدى.

بۇ قېتىمقى ئىسپات ئاڭلاش يىغىنىدا كۆپلىگەن پارلامېنت ئەزالىرى ترودو ھۆكۈمىتىنىڭ خىتاينىڭ جىنايىتىنى "ئىرقىي قىرغىنچىلىق" دەپ ئاشكارا ئېتىراپ قىلماي كېلىۋاتقانلىقىنى تەنقىدلىگەن. كانادا تاشقى ئىشلار مىنىستىرلىقى خىتاي رايونى سىياستى ۋە ماسلاشتۇرۇش ئىجرائىيە باش نازارەتچىسى جېنىنى چېن (جەننىئە چەن) مۇنداق دېگەن: "كۆزەتكۈچىلەردىن بولۇش سۈپىتىمىز بىلەن، پۇرسەت پىشىپ يېتىلگەندە بىز كانادا ھۆكۈمىتىگە شىنجاڭدا ئىرقىي قىرغىنچىلىق يۈز بېرىۋاتقانلىقىنى ئېتىراپ قىلىش تەكلىپى سۇنىمىز. بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى كىشىلىك ھوقۇق ئالىي كومىسسارى شىنجاڭدا تەكشۈرۈش ئېلىپ بارماقچى بولۇپتۇ، بىز ئۇنىڭ پائالىيەتلىرىنىڭ خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ توسقۇنلۇقىغا ئۇچرىماسلىقىنى ئۈمىد قىلىمىز، بىز ئۇنىڭ كەلگۈسىدە ئېلان قىلىدىغان دوكلاتىغا ناھايىتى كۆڭۈل بۆلىمىز".

DUQ.TV

Күрәшчан жилларниң батур күйчиси

Уйғур хәлқиниң тарихий сәһиписидә мунасип орун алған, хәлқимизниң мунәввәр пәрзәнтлириниң бири, ялқунлук инқилавий шаиримиз Лутпулла Мутәллиптур.

Лутпулла Мутәллип 1922-жили, Қазақстанниң Уйғур наһийәсиниң Чоң Ақсу йезисида дунияға кәлгән. 1930- жили ата - аниси билән Уйғуристанниң Или вилайитиниң Нилқа шәһиригә көчүп кәлгән.

Лутпулла Мутәллип 1933- 1936-жиллири Ғулжа шәһиридики татар башланғуч мәктивидә, 1936- 1939-жиллири рус гимназия мәктивидә, 1939-1942- жиллири Үрүмчидики Шинжаң педагогика институтида билим алған. Институтни тамамлап, Үрүмчи «Шинжаң гезитидә» ишлигән. Шу чағдики Шинжаңниң губернатори Шиң Шисәй 1942- жили Совет Иттипакидин йүз өрүп, нурғунлиған зиялийларни «советпәрәс» дәп түрмиләргә селип, қийнап өлтүрүп вә бәзилирини башқа шәһәрләргә сүргүн қилди. Шулар қатарида Лутпулла Мутәллипму 1943- жили Ақсу шәһиригә сүргүн қилинди. Лутпулла Мутәллип Ақсу гезитханисида вә Ақсу шәһәрлик театрда ишлиди. 1944-жили, октябрдә Ғулжа шәһиридә Гоминдаң һөкүмитигә қарши миллий инқилап болуп, шу жили 12- ноябр күни үч вилайәттә Шәрқий Түркистан жумһурийити қурулди. Бу хәвәрни аңлиған Лутпулла Мутәллип өзигә охшаш вәтәнпәрвәр яшларни уюштуруп «Шәрқий Түркистан учқунлар Иттипақи» мәхпий тәшкилатни қурди. Тәшкилатниң мәхсити - хәлиқни Гоминдаң һөкүмитигә қарши инқилапқа сәпәрвәр қилип, Ақсу шәһирини азат қилиш еди. Бирақ, тәшкилат ичигә киривалған хаинлар түпәйли тәшкилатниң барлиқ әзалири түрмигә қамалди. Лутпулла башлиқ тәшкилатниң барлиқ әзалири 1945-жили, 18-сентәбрь күни гоминдаңчилар тәрипидин түрмидә қәтил қилинди.

Лутпулла Мутәллип 23 жил һаят кәчүрүп, бизгә көп қирлиқ әдип сүпитидә тонулди. У шаир, драматург, язғучи, журналист, публицист, әдәбиятшунас болуш билән биргә, артист вә режиссордур. Униң язған әсәрлири уйғур тилидин башқа қазақ, қирғиз, татар, хитай, рус вә башқа тилларға тәржимә қилинған.

Уйғур жәлқиниң вәтәнпәрвәр шаири, Гоминдаң һакимийитигә қарши инқилавий һәрикәтниң тәшкилатичиси, «Шәрқий Түркистан учқунлар иттипақи» тәшкилатиниң рәһбири Лутпулла Мутәллипниң туғулғиниға мошу жили 100 жил толди. Биз мошу мунасивәт билән шаир Лутпулла Мутәллипниң бир түркүм шеирлирини гезит оқуғучиларға һавалә қиливатимиз.

Редакция

ЖИЛЛАРҒА ЖАВАП

Вақит алдираңғу. Сақлап турмайду,
Жиллар шу вақитниң әң чоң йорғиси.
Аққан сулар, аткан таңлар кариланмайду,
Йорға жиллар өмүрнин, яман оғриси.

Оғурлап қачиду арқиға бақмай,
Бир-бирини қоғлишип, йорғилишип.
Яшлик беғида булбуллар қанат қақмай,
Йопурмақлар қуюлиду полишип.

Яшлиқ адәмнин зилва бир чеғи,
Толиму қисқа өмүри, бирақ.
Житилса календарьниң бир вариғи,
Яшлиқ гүлидин төкүлиду бир йопурмақ.

Жиллар шамили йәлпүниду, әрләр көмүлиду,
Бу йопурмақсиз яғач бечарә болиду... қақшал.
Жиллар сехи, қуруқ, кәлмәйду, әпкелип бериду,
Қизларга қоруқ, әрләргә сақал.

Бирак, жилларни тиллаш тоғра кәлмәйду,
Мәйли өтүвәрсун өзиниң йоли...
Адәмләрму вақитни қолдин бәрмәйду,
Чөлләрни бостан қилган адәмләр қоли.

Жилларниң қойни кәң, пүрсити нурғун,
Тағдәк ишлар жиллар билән өрә туриду.
Қарапбақ, ахшамқи бовақ, кичиккинә Турсун,
Түнүгүн өмуләп, һә... бугун меңип жүриду.

Күрәшчан балилар қоғлишип жиллар,
Күрәш нәврилирини чоқум тапиду.
Ахшам бәхит үчүн қурбан болғанлар,
Қәбрини ятлап гүлләр япиду.

Мәйли, сақал соға қилса қилсун жиллар,
Мәнму тавлинимән жиллар қойнида.
Ижадим — шеирлиримниң, из тамриси бар,
Алдимдин қечип еткән һәр жил бойнида.

Қеримасмән күрәшниң кәскин чеғида,
Шеирим юлтуз болуп янар алдимда.
Өлүм — пәстә қелиш, күрәшниң, даванлиқ теғида,
Чидам — ғәйрәтнин йәңгини һәр дәм ядимда.

Есилармән милтиқ, етип тавланған колға,
Йепишармән байрақ билән алға атлиған йолға.
Күрәш баявинида һармасмән әсла,
Йеңиш билән келип чиқимиз кәң ғалип йолға.

Жиллар, мәйдәңни тутуп қақахлап күлмә,
Алдиңда қизириштин артуқ, көрүмән өлумни.
Қеритимән дәп артуқ, көңүл бөлмә,
Ахирқи жәңгә атап қоярмән оғлимни.

Жиллар деңизи толкунлуқ болсаңму,
Опқунлириңни яриду бизниң караб.
Жилниң өтүши билән қорқутуп бақсаңму,
Ижат — жилларни қеритиду, дәп беримиз жавап!

Үрүмчи, 1944.

Хиялчан тиләк

Тиңрикмаймән достлар, тиләймән алий тиләкләрни,
Чушәрмәймән курәшкә дәп түргән биләкләрни.
Мәрт багвән ғазаң килмайду вакитсиз бағни,
Тәрбийсиз солдуруп, гүл-чечәкләрни.
Хиялим худди тәлпүнүп турған бир сәби бала,
Емиш үчүн кәдирдан анидики кош әмчәкләрни.
Ләззәтлик хиял арисида бекип асманларға,
Тәпәккур көзи билән көримән рошән бужәкләрни.
Жанан наз уйқида йетип ничүк толғанмас,
Ашиғи күтүп турса ечип йорук рожәкләрни.
Немишкә язмай, тиләк арилаш муңлуқ, лирикиларни,
Сөйгу ишки» өртәп көйдәрсә жүрәкләрни.
Әзәлдинла хиялчан... муңлук бир жигит едим,
Тиңшиғачка момам ағзидин самави чөчәкләрни.
Сөйгү денизи чонкурлиғида мән Кайнам турсам,
Уссулиғим кандақ кансун ичип кичик көлчәкләрни?

Ақсу. 1945.

Пәрият

Бу менин ғәмлик көнлүм болурмекин бир күн шат,
Ғәм тарлиридин учуп болурмәнму мән азат!
Йә һемишәм кийнилип, зулум отида көйүп,
Күнниң сериғин көрмәй, боларманму бәрбат.
Вакитсиз ғазан, болғаң бағлар чөлгә айланған,
Көнүлдики бу бостан боларму йенип ават.
Боранларда учмакта менин жан әмгәклирим,
Дәвирдә инавәт йок, кун-тун килимән пәрият.

Ақсу,1945.

ЯШЛИҚ-ҮГӘН!

Яшлиқ— тириш, тирмаш, һармай үгән
Илимниң деңизи кайнак һәм чоңкур.
Наданлиқ— у, һәммини билдим дегән,
Көруп... вараклапла бир қур,
Илим — мөжизәләрниң сирин ачқучи,
Бир күн яшаш үчүн оқи он жил!
Көзла әмәс алдиңға нур чачқучи,
Қараңғуни йоруткан у — йоруқ дил!
һәр бир һадисә
Йошурун сир сақлайду,
Тоқулмилири униң әжайип.
Илим һармас, мәрт адәмни яқлайду,
Наданниң көзидин у һәр қачан ғайип.
Раһип бол, илимниң назакәт чөлидә,
Мөжизиләр гүмбизигә «шәйих».
Күн-түн зикир қил шулар тувидә,
Сени дегизмәс дәрих.
Адәм балиси япирақ, кир қонмас есил,
Һәммидин өткур униң мейиси.
Бак, ойлан, убдан пикир қил,
Дәвиргә амрак йеңиниң йеңиси.
Үгүнүш сазиға маһир сазәндә,
Көргүн, сирип қол чәккинини.
Тарға тил бәргәнму шу адди бәндә,
Тамашә қил муқамлар йолин әккинини.
Қайси муқам, кайси пәдә бағриң,
Қайси сазәндә дилиңгә су бәргән,
Қайси нахша пәсләткән зариң?
Кайси нахша көңлүңгә гул тәргән?
Ойлисаң яшлиқ — қисқа сениң өмрүң,
Таңда чечәкләп, гоя кәчтә қуюлиду,
Димаққа хуш пурақ, чечип гүллириң,
Көз ечип жумғандәк туюлиду.
Әрләрни басса сақал-бурутлар,
Қизларғиму из салиду бөдүр — қоруқлар.
Полашмайду дәрәқләр яп-йешил турупла,
Жилларниң өтүши билән йәйду курутлар.
Яшлиқ — чақмақ сән, чеқип өчисән,
Әвришим чеғиң мошу үгәнгин — үгән!
Каранғу дил чөлигә бир күн чөкисән,
Адәм болуш дул-дулиға салмисаң жүгән.

Үрүмчи, 1942.

Бу каң жаһан мән үчүн — Болди дәвзәх.
Яш гүлүмни ғазаң, килди — Қанхор әбләх.
Ақсу,1945.

ئانىلار ئاۋازى

چىمەنگۈل ئاۋۇت

مۇھەببەت قۇشى

كۆزىيىشىم دەرياسىدىن يىراق تۇرۇپ،
كۆلكەمنىڭ ھىدلىرىنى سىزەلەيسەن.
قۇم كېرەك بولسا ئەگەر باغلىرىڭغا،
تاشنىمۇ ئالقىنىڭدا ئېزەلەيسەن.

مەن مەغرۇر سېنى سۆيۈپ ئۆتكەچ جېنىم،
قۇشنىڭمۇ يۈرىكى بار دەرتتىن ئۇلۇغ.
ئۇخشۇتۇپ قاراپ قالما ماڭا ھەرگىز،
بىرتال گۈل يېلىنجىسا شېخى سۇنۇق.

مۇھەببەت ئازابىمۇ گۈزەل شۇنچە،
ئاشىقلار يىغلاپ تۇرۇپ كۈلەلەيدۇ.
ھاياتىم گۈلزارىنىڭ ھەقداسسەن،
ئادەملەر ئۆتنى چوغدا كۆمەلمەيدۇ.

ھېلىقى شەھەر

يولدىكى تېرەكلەر تۇرار پەرىشان،
ئاپتاپنىڭ ئىشقىدا سولغۇن يوپۇرماق .
يېنىڭغا ماڭغاندەك كېتىۋاتىمەن،
كۆرىنەر كۆزۈمگە گۈزەل بىر قىرغاق.

قىرغاقتا بىر قېيىق مۇڭلۇق شېئىردەك
ياندىشىپ تۇرىدۇ سايەڭگە سېنىڭ.
نەمخۇش قۇملار،شامالار ئالدىرار نىچۈن،
بۇ قىسمەت،بۇ ھەسرەت يەنىلا مېنىڭ...

ھېلىقى شەھەردىكى قوڭۇررەڭ ئاسمان،
كۆرىنەر كۆزۈمگە شۇنچىلىك روشەن.
قىپقىزىل چىراقلار قانايدۇ جىمجىت،
قولۇمنى تۇتقانچە يولدىن ئۆتىۋاتىسەن...

ئۇھ دېدىم ھاياتتا ئاخىر بۇ قېتىم،
زىندىلىك باغرىم باغقا ئايلاندى.
مۇھەببەت مەن ئۈچۈن رىۋايەت ئەمەس،
دىگەچكە كۆزلىرىم كۆلگە ئايلاندى...

سېغىندىم

ياش تولغان كۆزلىرىڭنى كۆرگەندە ئاپا،
كۆزۈمنىڭ قارىسى قولۇمغا چۈشتى.
يوپۇرماقتەك تىترىگەن لېۋىڭدىن دادا،
سېغىنغان يۈرىكىمگە مىڭ دەريا ئاقتى.

مېھرلىك قارايمەن ھاياتقا جىمجىت،
يا كېچىگە، يا كۈندۈزگە سىغمايدۇ ئۇتۇم.
سەن بولغاچ يەنىلا بىرىمەن بەرداش،
كىچىكىمدىن ياشلىرىمنى سۈرتەتتىڭ ئوغلۇم.

سېغىنىش پارە ـ پارە قىلىدۇ مېنى،
سېغىنىش ئۈمىدكە باغلايدۇ مېنى.
باغرىڭلارغا سەل بولۇپ ئېقىپ كىرىمەن،
سىلەرىبىلەن ئامان ـ ئېسەن كۆرۈشكەن كۈنى.

ئايگۈل ئالىم (تامچە)

كېلەمسەن باھار

غەملىرىمنى ئېلىپ كىتىپ كېلەمسەن باھار،
دەرتلىرىمنى كۆمۈۋېتىپ كېلەمسەن باھار.
بۇ تىنىمدە بىخلىنىشتىن ئۈمىدلەر تولۇق،
ئاھ، ئېيتقىنە شۇ بىخلارغا كېلەمسەن باھار.

قاشلىرىمدا ئۇسمام ئىزى يوقاتقىنىم يوق،
ئالقىنىمغا خېنە ئېلىپ كېلەمسەن باھار.
ئېتىزلىرىم قىرلىرىدا تۇمەنىمىك قەپەس،
قەپەستىكى قۇشلار ئۈچۈن كېلەمسەن باھار.

يىللار بويى سېنى كۈيلەپ ئۈنلىرىم پۈتتى،
ھەر قەدەمدە بىردىن ھەمدەم دوستلىرىم يۈتتى،
بۇ پەسىللەر ماڭا سەندىن ئاتالاپلا ئۆتتى،
نۆۋىتىڭدە قار ياغدۇرماي كېلەمسەن باھار.

زېمىستاننى راستلا قوغلاپ كېلەمسەن باھار،
ياكى يەنە تەتۈر قىيناپ كېلەمسەن باھار.
ئۇنبەش كېچە قاراڭغۇسى،چاراسلاپ كۆيدۈم،
ئۇنبەش يورۇق بىرىش ئۈچۈن كېلەمسەن باھار.

بىدىلىرىم شۇ تۇپراقتا تۇغۇلغۇزغا بوغۇز،
ھالال بولماس ئەمدى ئۇندا سۈتىمۇ ئوغۇز.
قىرغاقلاردا تۈگكەنلىرىم بولمىدى توققۇز،
بەرىكەتلىك قۇت قوندۇرۇپ كېلەمسەن باھار.

ئىسمىڭ بىلەن كۈلەر ئېدى بارچە كائىنات،
كائىناتقا مېنى قوشۇپ كېلەمسەن باھار.
«كۆرەش»دېدى بۇ يىللارنى ئۈچار قۇشلارمۇ،
شۇ كۆرەشكە جاننى ئاتىتىم بىلەمسەن باھار.

مەيلى كەلگىن ئۆزگىلەرگە، بىر مېنى ئۇنتۇپ،
بۇ ئىزلىرىم نەپسىم بولسا كەتمەيدۇ قۇرۇپ.
ئېسىڭدە تۇت مېنىڭ ئىسمىم ئۈمىدتىن ئۇرۇق،
قار ئاستىدا كۈتتۈم سېنى بىلەمسەن باھار.

كېتىشىمدىن قورققىنىم يوق،بۇ پانىي ئالەم،
بىرتال ياپراق قالدۇرۇشقا بېرەمسەن ئىمكان...
يازلىرىمنى غازاڭ ئەتكەن قۇزغۇننى قوغلاپ،
كاككۇك ـ زەينەپ باغلىرىدا ئۈنەمسەن باھار.

باھار پەسلى ئەگەر ماڭا بولمىساڭ نىسىپ،
قار قاپلىغان داللاردا بۈركۈت ساناقسىز،
كۆزلىرىدە يىراقلاردىن قۇياشنىڭ نۇرى،
شۇ نۇرلاردا بىر كۈن يورۇپ ئۈنەمسەن باھار.

كېلىپ تۇرغىن ھەر پەسىلدە تەبىئەت ئۈچۈن،
ياش كۆچەتلەر سېنىڭ بىلەن گۈللەتسۇن ھايات.
يېشىللىقتا دۇنيا گۈزەل، ئارمانلار گۈزەل،
گۈزەللىكتە ئىزلىرىمنى كۆرەرسەن باھار.

گۈلنىسا ئىمىن گۈلخان

چىرايلىق ھەسرىتىمسەن

چىرايلىق ھەسرىتىمسەن جېنىمدىكى،
چۆللەرگە كىرىپ كەتكەن تېنىمدىكى.
سېغىنىش ئەڭنى جۇل ـ جۇل باھار گويا،
سېنى دەپ تۇرۇپ قالغان يېنىمدىكى.

يۇلتۇزغا ئايلىنىسەن قولۇم يەتمەس،
سېنىڭسىز ئاتىمىقى تەس تېڭىمدىكى.
بىر قۇچاق پىراق بىلەن بىللە ياشاپ،
يولۇڭدا ئۆيۈپ قالغان قېنىمدىكى.

بۇ كۈتۈش مەۋسۇمدۇر شۇنچە ئۇزاق،
بىر تال بىخ تىترەپ تۇرغان دېنىمدىكى.
بەرىبىر سىرغىپ ـ سىرغىپ تۈگىشىمەن،
چىرايلىق ھەسرەت بولۇپ سېنىڭدىكى.

گۈزەلنۇر ئىدرىس سەباھ

ھاياتلىقنىڭ ئاددىي پورتېرتى

سەھەر
ماي ئېيى
كۈن چىققاندا
تۇغۇلدى بوۋاق،
غۇبارسىز ۋە ئاپئاق،
قىلىقلىرى بەك ئوماق.
چوڭ بولدى ئۇ بارغانسېرى،
قەدەم ئېپ ئۇزاپ كەتتى يىراق.
ماڭغانچە ئۇ ئەنە قەيسەرلەشتى،
ئادەتكە ئايلاندى ھەم كۈلۈپ تۇرماق.
يولدا مىڭلارچە مۈشكۈل تۇرسىمۇ گەر،
تىك تۇرۇپ ماڭماق بولار ئىدى بىراق
شۇ قەدەر قىيىن بولدىغۇ ئەمما،
ئىنساندەك پاكىز تىك ياشىماق.
جاھان ئۆتتى، ئۆمۈر كەتتى،
شاھ، گاداي ھەممە كەتتى،
شاھىد بولدى تۇپراق.
كۆمۈلدى بوۋاي،
ئۆچتى چىراق.
كۈز ئېيى،
كېچە.

زەيتۇنەم مەمتىمىن

گۈلنىساخان

بىر ـ بىرلەپ كۈيۈشكە يارالغاندەك بىز،
ئىسمىڭىز كۆيمەكتە گۈزەل ناخشىدا.
ئېچىلسا سىز ئامراق گۈلنىڭ غۇنچىسى،
ئاۋايلاپ ساقلىدىم تۆت پەسىل ئارا.

مەن بولدۇم سىز ئېيتقان سۆزنىڭ يېرىمى،
ھەسرەتلىك ياش بىلەن چايقىلىپ تۇرۇپ.
ئىزدىسە تېپىلماس باغرىمدىكى قان،
يار بىغەم كۈلكىسىنى كۈلۈپ بولۇپ.

بىلىنەر ئېھتىمال يوللىرىم تۇپتۈز،
تۈزۈيدۇ ياقامدىن ئۆلۈك تۇزانلار.
ئىككىمىز بەختنى قىياس قىلىشساق.
كېتىدۇ نۇرلىنىپ تۈندە يۇلتۇزلار.

مىڭ پارە بولۇشقا ھەققىمىز يوقتەك،
قالدىڭىز بىر كۈينىڭ جان تومۇرىدا.
سېغىندىم قۇملارنىڭ تالى ـ تالىدا،
ئۇچۇرسا ئۇچۇرسۇن سەرسان شامالار.

كۈيۈك قۇياش

بارلىقىم سېنىڭدىن باشلانغان قۇياش،
بىلىدۇ ئۆزىنى يوقاتقان سۇلار.
بىلىدۇ بىردىنلا يۈز ئاچقان گۈللەر،
بىلىدۇ تۇپراققا كۆمۈلگەن سىرلار.

چىڭقى چۈش،ئۇچراشتۇق ئىككىمىز يەنە،
ئاجايىپ ئىستەكتە كۈيسەن تەمكىن.
سېنىڭدەك تەلۋىلىك ياراشماس ماڭا،
بىر قەلب ئالدىدا ئۆچمەن غەمكىن.

بىر يۈرەك ئىستىدىم قەلبىمگە يېقىن ،
سەن مۆككەن تاغلاردەك غەمگۈزار ئىزلەپ.
ھېس قىلدىم سۆيگۈنىڭ ئاچچىقلىقىنى،
ئەڭ تۇنۇش شەھەردە يالغۇز ئېسەدەپ.

قىينىكەن سۆيۈشنى داۋاملاشتۇرماق،
سەن مەڭگۈ كۈيسەن ئاشۇ تەرىزدە.
ئاسمانسىز دەردىمنى كۆتۈرۈپ يۈرۈپ،
كۈيمەن كۆڭلۈمنىڭ سۇنۇق تەكچىسىدە...

يەتتە قات ئاسماننىڭ بىرلا رەڭگىدىن،
ئاچىدۇ كۆزنى سەن سۆيگەن سەھەر.
مەن سەندەك مۇقەددەس ئوت بولالمىدىم،
بۇ چۆل ـ چۆل ھارارەت قاچان پەسىيەر؟!

ҖАМАӘТ ИЧИДӘ КӨЗГӘ КӨРҮНГӘН ИНСАН

Мунаҗидин қари оғли Аблимит Моллабақиевниң 80 яшлиқ мәрикисини тәбрикләп бир мақала йезиш ойида униң өйигә кәлдим. У мени хушхой күтивалди. Салам-сааттин кейин олтуруп узақ параңлаштуқ.

«Гәпни көргәндин сора» дегәндәк, униң гәп - сөзлирини көңүл қоюп аңлидим. Униң жүрәк қетидин чиққан арзу-арман, ана-юрт, вәтәнгә болған сеғиниш отлири мениңму қәлбимни ойғатти. Ана-юрт вәтинимгә болған сеғиниш отлурум урғуп кәткән еди.

Униң гәплиридә бирдин-бир һәқиқәт барлиғини сәздим. Һәқиқәтән, биз, уйғурларда бир-биримизгә уқақ тартип, бир жайға жиғилип яшаймиз.

Җамаәт қуруп, той-төкүн, нәзир чирақларни бир-биримизгә ярдәм қилип, әмлүктә өтүмиз. Бу бизниң ата-бовилиримизниң мирас болуп қалған яхши адәтлиримизниң бирсидур. Лекин, жамаәт ичидә һәрхил адәмләр болидиғу. Бирлири шәхсий өз иш оқитини ойлап, өзи билән өзи болуп яшиса, бәзилири көпниң ғемини қилип, әл жутум дәп жамаәтниң хизмитини җан дили билән атқуруп жүргәнләр аримизда аз әмәс.

Мана шуларниң бирси Аблимит ака десәк хаталашмиған болумиз.

Аблимит Моллабақиев 1942-жили Ғулжа шәһиридә туғулған, балилиқ чағлири әркин өсүп, атиси Мунаҗидин қари оғлиға диний тәлим бериши билән биргә, пәнний мәктәптә оқуп, билим елишиға дәвәт қилди. Аблимит ака дәсләп Рошән мәктивидә, андин Үмүт мәктәплиридә оқуп, орта билимгә егә болған. 1958-жили, тәғдир илаһи ана вәтәнни тәрк етип, ата-аниси билән Совет Иттипақи, Қазақстанниң Узун-Яғач йезисиға чүшкән. Бу йәрдә аз күн яшап, өз жутдашлириға оқақ тартип, Қирғизстанниң Фрунзе (һазирқи Бишкәк) шәһириниң Төкүлташ мәһәллисигә көчүп келип орнашқан. Һүнәр үгүнүшни арман қилған Аблимит ака 1959-жили ашпәзләрни тәйярлаш училищесиға оқушқа кириду. Бу йәрдә оқуп, ашханида ишләшкә башлайду. Тамақ ашларниң түрлиригә көңүл қоюп, қирғиз-уйғурларниң һәрхил тамақлирини әстайдил үгүнүп, бара-бара уста ашпәз дегән намға егә болиду. Жиллар өтүп, ашпәзлик һүнирини техиму риважландуруп, ишләп жүргән чеғида, униң қоли әплик, тәҗирбилик ашпәз екәнлигини байқиған аш - тамақ мәһкимисиниң рәһбәрлири Аблимит акини 1970-жили Латвияниң Рига шәһиридә өткүзилидиған республикилар ара миллий тамақларниң конкурсиға әвәтиду. Аблимит ака конкурста уйғур, қирғиз хәлиқлириниң аш - тамақ түрлири билән тәм сапасини көрсүтүп 1 - орунни алған, шундақ қилип жиллар бир - бирини қоғлап өткәнсири яшлиқ пәйтлири артта қалиду.

1982-жили Қирғизстан төмүр йол қатнаш мәһкимисигә проводник болуп ишқа орунлушуп, Москва, Ленинград, Новосибирск, Свердловскиға охшаш бир нәччә шәһәрләрдә болғанлиғиға зохлунуп сөзләп бәрди.

Әнди бу мақаламниң асасий мәхсити Аблимит акиға рус дохтури Анатолий Кашпировскийниң нами қандақ сиңип қалғанлиғи һәққидә сорудум. Аблимит ака бу соалға мейиғида күлдидә, андин:

- Һә ука, ләқәм дегәнни хәлиқ қоюду дегини раст екәндә дегиничә ойлунуп қалди.

1985-1990-жиллири вәтәнгә йол ечилип, туққан йоқлаш ишлири башланғанда, биринчи барғанларниң бирси мошу Аблимит ака болған. У Хотәнгә барған чеғида, айлинип бир қораниң алдида үч-төрт кишиләр билән параңлишип қалиду. Бир аздин кейин, турған кишиләрниң бирси уштумтут-ла «вай бикиним», дәп толғиничә белини тутқан һалда мүкчүйүп олтуруп қалиду. Қораниң егиси уни көтүрүп өйигә әкириду. Андин бири униңға суйуқ дорини ичкизиду. Бир пәстин кейин бемарниң ағриғи бесилип, у орнидин туруп кетиду. Көзни

жумуп ачқичә болуватқан бу әһвалға һәйран болған Аблимит ака: - дәррула ярдәм қилидиған қандақ дора бу – дәп өй егисидин сорайду. Әнди, өй егиси Аблимит акиға бир китапни көрсүтүп, - мана мошу китаптин елинған дора. Бу китап биз, уйғур хәлқиниң үч миң жиллиқ тибабәтчилигимизниң қаидиси бойичә дора ясашниң сирлири йезилған китап. Мошу китапта йезилған дора-дәрман затларни тепип, қайнитип дора ясисаң, һәрқандақ ағриқларни сақайтип, тенигә шипалиқ берисән, дәйду. Мана мошу йәрдин Аблимит акиниң тибабәтчилик йоли башланған еди.

Шуниңдин буян у вәтәнгә қатнап, Ғулжа, Қәшқәр, Ақсу, Турпан, Хотән вә башқа шәһәрләрни арилап «сақаймас ағриқ йоқ» дегән уйғур хәлқимизниң үч миң жиллиқ тибабәтчилигиниң сирлири, қаидиси йезилған китапларни миң тәсликтә издәп тепип, Ибн Сина, Лохман һаким Тәҗәлли вә Ғазивайларниңму китаплирини тепип, оқуп үгүнүшкә башлайду. Адәмләрниң ички орган әзалириниң ағриқлириға қандақ дорилар керәклигини китаплардин оқуп, янтарь, мәрвайит, қәтъра, күндәл, мис, төмүр, алтунларни дәрияниң көпүгидә қайнитип һәрхил дориларни ясап тәйярлайду. Шу күнләрниң биридә Аблимит акиниң кочисидики бир киши оғлини өйләш үчүн той қилимән дәп Аблимит акини мәслиһәткә чақириду.

- Наһайити яхши ишни башлапсән, тәбрикләймән –дәп кирган Аблимит ака тойниң рәсми – қаидилирини сөзләп берип, сөзиниң ахирида биз, уйғурларда «өлүмниң жиғиси, тойниң дап думбиғи» дегән гәп бар. Нәғманавани унтуп қалма – дәп ейтиду. Буни аңлиған той егиси:

- У дегиниң тоғра, адаш, дапдумбақ қилип давран салай десәм, мону там хошнамниң оғли қаттиқ ағриқ, дохтурда ятатти, дохтурлар давалалмай, униң кесилигә әмәл тапалмай, өйигә ачиқип кетиңлар дәпту. У һазир өйидә йерим җан болуп ятиду. Буни аңлиған Аблимит ака алдирап хошнисиниң өйигә кириду. Уни көрүп Бемарниң аяли көзлиригә яш алиду. Ятқан оғлиниң йенида олтарған Бахтибек ата: - бизни беқиватқан оғлум еди. Униң бу кесилигә задила дора тепилмай қалдиғу, - дәйду. Аблимит ака бемарниң әзалирини тәкшүрүп көриду. Устихан, тармуш болжуңлири тартишип, үчәйлири кичикләп, өпкиси ажизланғанлиғини сезгән Аблимит ака оқуған китапларниң қаидиси бойичә, униң дорисини ясап давалашқа башлайду. Йәнә ясиған май дорилири билән пут, тапанлирини майлап, училап, үч күн қарайду. Шуниңдин кейин Бемар көзини ечип, әркин дәм елишқа башлайду. Аз-аздин сүюқ тамақларни ичип, бир убданла путиға туруп кетиду.

Бүгүн там хошнисиниң тойи башланди. Дап-думбақлар челинип жамаәт келишкә башлиди. Бахтибек атиму сәллимаза сақийип кәткән оғли билән бу тойға кирип келиду. Буни көргән жамаәт һәйран болуп :

- Һой Бәхтибек, бу оғлуңни өлиду дәвататтиң, сап-сақла мениң жүридиғу – дейишиду. Бахтибек:

- Бу худаниң қудрити, балам сақийип, яхши болуп кәтти,- дегәндә «ким сақайтти» дегән соаллар һәр тәрәптин аңланди. Йәнә көпчилик арисидин бирси чиқип: -»Ким сақайтатти, уни Кашпировский сақайттидә» дегән аваз аңланди. Чүнки. шу заманда рус хәлқиниң экстрасенс дохтури Кашпировскийни телевизорда кечә-күндуз көрситиватқан чағ еди. У өзиниң қол һәрикәтлири билән дәм селип, һәр хил дорилирини намайиш қилип, ағриқларни сақайтип, көпчиликни өзигә җәлип қилип жүргән пәйти еди. Бәхтибек ата оттуриға чиқип көпчиликкә мураҗиәт қилди:

- «халайиқ, оғлумниң ағриғини сақайтқан мана өзимизниң журтдиши Мунаҗидин қарим оғли Аблимит. У уйғур хәлқиниң нәччә миң жиллиқ тибабәтчилиги йезилған китапларни оқуп, дора ясап, оғлумни сақайтти. Әнди бу кишини Аблимит Кашпировский, дәп атисақ болуду, дегәндә жамаәт уни алқишлап кәткән еди.

Рус хәлқиниң дохтури Кашпировскийниң нами әнди Аблимит акиға шундақ сиңип кәткән еди.

Шуниңдин буян талай жиллар өтүп кәтти. Шу жиллардин бери Аблимит акиниң қанчилиған адәмләрниң ағриғини сақайтип, тенигә шипалиқ берип келиватқинини һәммимиз яхши билимиз. У һазир шу кәспини давамлаштурмақта.

Бүгүн биз Аблимит акимизниң 80 яшлиқ тәвәллудини тәбрикләп, униң тенигә саламәтлик, узун өмүр, аилисигә хатирҗәмлик, вә униң тибабәтчилик паалийтигә көп утуқларни тиләймиз.

АБЛУСАЛАМ ҒАППАР

КАК УЙГУРАМ ОСТАВАТЬСЯ УЙГУРАМИ СЕГОДНЯ?

Уйгуры – древний народ с самобытной культурой, многое из которой, к сожалению, теряется со временем из-за этнической безалаберности. Даже наши прежние танцы многие не знают, например, «Танец хромой сороки» (Ақсақ сеғизған уссули). Мы сегодня ограничиваемся такими танцами, как «Сама» (хотя и их многие не знают), при этом оставаясь в неведении об их истории. Но ведь если ты не знаешь и, следовательно, по настоящему не уважаешь свою культуру, то наверняка тебя не будут уважать и представители других культур. В связи с этим нельзя не думать о нашей этнической культуре и идентичности. В частности, о наших детях и их идентичности.

Идентичность – это когда человек считает себя частью какого-то народа. Идентичность обладает устойчивостью и изменчивостью. Изменчивость сегодня усиливается благодаря мощному влиянию других этнокультур. Поэтому часто идентичность выхолащивается и становится содержательно пустой. В этом кроется проблема. Человек называет себя уйгуром, но слаб в языке (письменности, а ведь уйгурская культура в отличие от других тюркских, например, всегда была письменной!), в традициях, в музыкальной культуре.

Уйгуры имеют певчую душу. Их культурным кодом являются «12 мукамов». Чтобы наша культура развивалась, нужно не только поддерживать, но и развивать свой культурный код. Это вызывает интерес у многих зарубежных исследователей культуры. Но, наверное, эта благородная задача должна прежде всего интересовать самих уйгуров. Уйгуры красивы и привлекательны прежде всего своей культурой.

Вторая сторона идентичности – это ее изменчивость во времени, усиленная взаимодействием с другими культурами. И здесь на первом плане, конечно, находится родной язык – не просто средство общения, а душа и память народа. Сейчас в мире идут негативные процессы исчезновения некоторых языков. Группа ученых в международных научных центрах с научной стороны предпринимает усилия по моделированию коммуникативных средств уйгурского языка, чтобы зафиксировать и противодействовать угрозе его исчезновения. Сами уйгуры также должны стараться использовать уйгурский язык и его многовековые письменные и коммуникативные возможности.

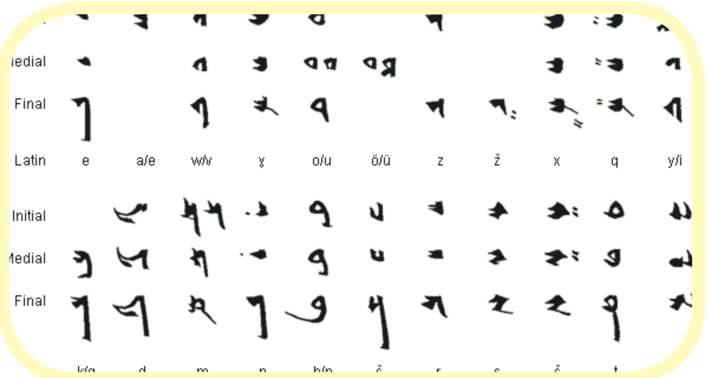

Уйгуры использовали много алфавитов и систем письма. Сейчас упомянем лишь об одной письменности из них. Мы имеем в виду буквенно-звуковую письменность, которую называют уйгурским вертикальным письмом и которой в прошлом пользовались тюркоязычные народности Восточного Туркестана. Первые датированные памятники относятся к нач. VIII в.

Направление уйгурского письма было вертикальным, им писали сверху вниз и слева направо, как бы нанизывая буквы на вертикальную черту. В зависимости от позиции в слове буквы имели 4 начертания – особые аллографы для начала, середины и конца, а также изолированные. Религиозные сочинения обычно писались строгим, так называемым книжным почерком, а деловые бумаги и тому подобные тексты скорописным курсивом.

Уйгурское письмо содержало 20 знаков. Некоторые имели полифонный характер, особенно в серединной позиции (один знак для фонем o/u, ö/ü, a/ä, i/ï, b/p, g/k, q/ɣ/x, s/š); диграф из букв, передающих фонемы nk, передавал фонему ŋ.

Особое распространение уйгурское вертикальное письмо получило в IX–XIII вв. В XIII в. оно было заимствовано монголами, у которых было преобразовано в существующее и поныне уйгуро-монгольское письмо, распространившееся на огромных просторах Евразии.

Например, уйгурское письмо использовалось в делопроизводстве и в канцеляриях Золотой Орды и в империи Амира Тимура.

Когда мы говорим об идентичности, то волей не волей обращаемся к представлениям об этническом образе. Идентичность – это основа этнического образа. Как же можно помочь сохранению идентичности сегодня? На помощь приходит медиа репрезентация этнической культуры. Ничто не проходит бесследно. То, что предки уйгуров всегда владели письменностью, помогает уйгурам сегодня успешно использовать новейшие медиа технологии, в том числе и социальные сети. Здесь много возможностей: и виртуальные фотовыставки, и тематически ориентированные группы пользователей, и онлайн школы родного языка. Надо понять, что при правильной координации научного подхода и поддержке деловых людей все это может решить благородную задачу воспроизведения культурной памяти в медиа образах. Больше того здесь вполне возможно конструировать и транслировать этнический образ уйгуров, механизмы развития их культурного кода. Посудите сами, ведь речь идет о каких-то сложных вещах, а о современных текстах песен, модернизации эстетического воздействия мукамов. Фольклорные тексты – это хорошо, но сегодня у уйгуров уже масштабное мышление, и поэтому оно не должно отражаться в культуре для того, чтобы этнос развивался? Культура и внешний лоск – это совершенно разные вещи. В наши дни для уйгуров важно не раствориться среди других культур, но и не изолироваться от передового в мире. Рабиндранат Тагор говорил: «Я не хочу обносить стенами свой дом или заколачивать свои окна. Я хочу, чтобы дух культуры различных стран как можно свободнее веял повсюду: не надо лишь, чтобы он сбил меня с ног».

Сайфулла Абдуллаев,
профессор, руководитель
научно-образовательного
центра «Ренессанс»

ТӘЗИЙӘЛӘР

Йеқинда Алмута шәһиридики Қуддус Ғожамияров намидики Уйғур музикилик драма театриниң коллективи чоң жудалиққа учриди. 2022-жилниң 14-март күни, Қазақстанда хизмәт көрсәткән артист, «Тәбәссум» һәзил-күлкә кечилигиниң асасини салған, талантлиқ артист **Рукийәм Саттарова** вапат болди.

Рукийәм Саттарованиң комедиялик театр әсәрлири, қисқа эпизодлири пәқәт Қазақстан, Қирғизстан, Өзбәкистан уйғур жамаити ичидила әмәс, бәлки уйғур елидиму кәң алқишларға еришкән еди.

Рукийәм Саттарова өзиниң әллик бәш жиллиқ өмрини уйғур миллий сәнъитигә беғишлап, һәр хил жанр вә мәзмундики сәһнә әсәрлиридә баш қәһриман образлирини яритип, миңлиған тамашибинларниң алқишиға сазавәр болған сәнъәткарлиримизниң бири еди.

Рукийәм Саттарова 1943-жили һазирқи Алмута вилайитиниң Уйғур наһийәсигә қарашлиқ Ават йезисида дунияға кәлгән. Оттура мәктәпни пүтәргәндин кейин, у Қурманғази намидики Алмута дөләт консерваториясиниң театр факультетидики сәһнә артистлиқ бөлүмини тамамлиған. 1965-жилдин башлап уйғур театрида ишлигән һәм 100гә йеқин ролларни ойниған. У бәдиий фильмларни уйғур тилиға көчүрүшкә актив қатнашқан.

Мошу қайғулуқ мунасивәт билән мәрһумәниң аилисигә, кому-кериндашлириға чоңқур қайғуруп тәзийә билдүримиз.

Мәрһумәниң ятқан йери жәннәттә болсун.

Қирғизстан уйғурлириниң «Иттипақ» жәмийити

Чүй вилайити, Аламедин наһийәси, Васильевка йезисиниң турғуни

Рәпкәтжан Жамалдин

оғли 65 йешида вапат болди. Мошу қайғулуқ мунасивәт билән мәрһумниң акиси, мошу йеза уйғур жамаәтчилигиниң жигитбеши Турсунжан Жамалдин оғлиға вә мәрһумниң аилисигә, урук-туққанлириға чоңқур қайғуруп тәзийә билдүримиз. Мәрһумниң ятқан йери жәннәттә болсун.

Қирғизстан уйғурлириниң «Иттипақ» жәмийити
Васильевка йезисиниң уйғур жамаити
«Иттипақ» жәмийитиниң Аяллар комитети

«ТӘҢРИ ТАҒ САДАЛИРИ»

Уйғур радиоаңлитиши өз паалийитини башлиди.
Бу аңлитишни һәр сейшәнбә күни саат **20:40**та
«Кырғыз радиосиниң»
FM 106.9 долқунида
аңлисаңлар болиду:

Бишкәк – Чуй - FM 106.9
Талас – FM 107.6
Қара-Буура – FM 103.5
Қара-Кол – FM 103.8
Жалал-Абад – FM 105.9
Каныш-Кыя – FM 104.7
Сулукту – FM 102.5
Иссик-Көл – FM 106.0
Нарын – FM 105.0
Алай – FM 101.7
Чоң Алай – FM 102.5

ТӘБРИКЛӘЙМИЗ!

Недавно, в марте этого года известный меценат, заместитель председателя Республиканского этно-культурного центра уйгуров Казахстана, генеральный директор ТОО «Metall Prom Croup», член Ассамблеи народа Казахстана.

АБДУЛХАЛИЛ ДОЛКУНТАЙ *за активный вклад делу сотрудничества и добрососедских отношений между двумя братскими республиками – между Казахстаном и Кыргызстаном награжден* ***почетной наградой-орденом им.Чингиза Айтматова.***

Мы от всего сердца поздравляем Абдулхалила Долкунтая с этой наградой и желаем ему больших успехов в предпринимательской и общественной деятельности и в деле укрепления дружественных отношений между Казахстаном и Кыргызстаном.

Председатель Общественного объединения уйгуров «Иттипак» КР Аскар Касымов

Беловодское йезисиниң турғуни, узун жиллар бойи мошу йеза уйғур жамаәтчилигиниң һөрмәтлик ақсақали

ӘНВӘРЖАН КАРИМОВНИ

туғулған күнининң 85 жиллик тәвәллуди билән чин көңлимиздин тәбрикләймиз!

Әнвәржан Каримовқа тән-саламәтлик, узун өмүр, аилисигә бәхит-саадәтләрни тиләймиз.

Беловодское йезисиниң жәмийити вә урук-туққанлири

Қәдирдан, сөйүмлүк
анимиз, һәдимиз
вә момимиз
ИЛҺАМИЙӘ һажим!
Шатликка толсун,
Бу баһар күнләр.
Узақ өмүр яшаң биз өчүн һәдә,
80-яшлиқ баһарииз.
Гүлләнсун дайим,
Гулдәстә тизайли,
һәр күндә сизгә.
Туғулган күниңиз
Мубарәк болсун!

Һөрмәт билән:
қиз-оғуллириңиз,
сиңиллириңиз вә нәвирлириңиз

Қәдирдан, сөйүмлүк анимизнић - йолдиши, балиларниң дадиси, вирчәвирләрниң бовиси һөрмәтлик вә қәдирдан дадимиз, бовимиз

АБДУМИЖИТ һажимни *туғулған күнининң 75 жиллиғи киргән билән чин дилимиздин тәбрикләймиз. Биз пүтүн вужудимиз билән улуқ Аллаһдин сизгә бәхит-саадәт, сағламлиқ, хошаллиқларни тиләймиз. Һәмишә ақ көңул, күлүп туридиған болуң, биз үчүн сиз данишмән адәм һәммимиз сизни .һөрмәтләймиз һәм яхши көримиз*

Һөрмәт билән: рәпиқиси балилири, нәврә-чәвирлири

«В тот самый миг...»

В начале этой весны 2022 года прошли две персональные выставки картин талантливого художника Сабиджана Камаловича Бабаджанова.

4 марта В Доме-музее Ольги Мануйловой открылась выставка под названием «Цветы земные», и 12 марта, под названием «В тот самый миг...». Бабаджанов Сабиджан Камалович – художник, графический дизайнер, заслуженный деятель культуры КР. Он родился 23 февраля 1941 года в селе Дардамтублизгорода Кульжа. Сейчас этот город находится в Синьцзян-Уйгурском автономном районе Китая.

Окончил художественное училище во Фрунзе, затем многие годы работал в Художественном фонде республики. Разрабатывал проекты экспозиций многих музеев нашей республики. Выставка картин С. Бабаджанова становятся яркими событиями для любителей изобразительного искусства.

СОБ.КОРР.

ВНИМАНИЕ АБИТУРИЕНТОВ!